

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

5 ЛІПЕНЯ 1996 г.

№ 27 (3851)

Кошт 2 500 руб.

ПАЛЫНОВАЙ ЗЯМЛІ ДЗІВАСІЛ

*Нататкі Алеся МАРЦІНОВІЧА
з Дзён беларускай літаратуры
ў Гомельскай вобласці*

3—4

ЯНО ЎЗЫДЗЕ!

*Алег ЛОЙКА: "Карцела, аднак,
і будзе карцець найбольш адно,
ды не адзінае пытанне з тых,
хто адрынае Адраджэнне,
будучы пры ўладзе
ў суверэннай Рэспубліцы
Беларусь: няўжо гэта трэба
даказваць, што дзяржава без
сваёй ідэі — не дзяржава?
Няўжо дзяржава можа
адракацца ад сваёй гісторыі,
ад сваёй культуры, ад сваёй
мовы, як гэта ёсць у нас?
Няўжо дзяржава, што ўзнікла
з ідэі Адраджэння, ёсць
магільшчыца ідэі Адраджэння
і самой сябе? Няўжо можна
жыць у супольстве народаў
свету, будучы не-народам,
не-сабою?"*

5, 12

СЛОВЫ, ТОЛЬКІ СЛОВЫ ВЫКАЗВАЮЦЬ МЯНЕ

Вершы Васіля САХАРЧУКА

8

ДАЛІНКА

Апавяданне Раісы БАРАВІКОВАЙ

8—9

ЖЫЦЦЁ І БЫТ

*Гутарка Міхася ЗАМСКАГА
з прэзідэнтам Белбытсаюза
Уладзімірам ЯГОРАВЫМ.*

13, 15

СЛОВА І ПЕСНЯ ЧАЧОТА ЖЫВУЦЬ

Шырока адзначана ў нашай краіне 200-годдзе з дня нараджэння аднаго з самых славутых сыноў Бацькаўшчыны, выдатнага паэта і фалькларыста Яна Чачота. На яго радзіме ў вёсцы Малюшчыцы Карэліцкага раёна адкрыты бюст песняра, прайшло тэатралізаванае свята "Талент, народжаны песняй", удзел у якім прынялі знакамітыя калектывы і вядомыя пісьменнікі. Асобныя моманты гэтых урачыстасцяў занатаваў наш фотакарэспандэнт Анатоль КАЛЯДА.

На выбарах у Расіі перамог Барыс Ельцын. Перамог здаровы сэнс, перамог інстынкт самазахавання расійскага народа. Што і хто пераможа ў супрацьстаянні ўладаў і народа, якое яскрава акрэслілася ў апошнія месяцы на Беларусі?..

КАНФІСКАЦЫЯ ТЫДНЯ

Пакуль Вярхоўны Савет збіраўся разглядаць пытанне аб прызначэнні рэдактара свайго органа — "Народнай газеты", гэтага самага органа ў яго не стала. Па просьбе калектыву газеты (адзінагалоснай!) ад 28 чэрвеня г.г. прэзідэнт у той жа дзень (зайздросная аператыўнасць!) падпісаў указ "Аб рэарганізацыі рэдакцыі газеты "Народная газета". З гэтага дня ўтворана закрытае акцыянернае таварыства "Народная газета", дырэктарам якога і адначасова галоўным рэдактарам выдання прызначаны М. Шыманскі... Мэты прэзідэнта і калектыву рэдакцыі самыя што ні ёсць высакародныя: "забеспячэнне права грамадзян на атрыманне і распаўсюджванне поўнай, дакладнай і своечасовай інфармацыі" і жаданне "стабільнасці, спакою і парадку, сумленнай работы на грамадства і дзяржаву". Якім чынам адрэагуе Вярхоўны Савет на гэтае "рабаўніцтва сярод белага дня"? У тым жа нумары "Звязды", дзе надрукаваны ўказ прэзідэнта, спікер парламента С. Шарэцкі, ацэньваючы сітуацыю з "НГ" яшчэ да ўказа, гаворыць: "Лічу верхам непарадку і свавольства, што адна ўлада пачынае наступаць на нагу другой...", а ў самім загатоўку інтэрв'ю сцвярджае: "Калі я перакананы ў чымсьці, а ў гэтым выпадку нельга", але ўжо сам факт, што прэзідэнт гэтак рэзка выказаўся пра парламент, гаворыць пра тое, што хмары над ВС сабраліся...

КАПІТУЛЯЦЫЯ ТЫДНЯ

Большасцю галасоў Вярхоўны Савет на мінулым тыдні зацвердзіў вынікі леташняга рэфэрэндуму. Іншага рашэння цяжка было чакаць ад цяперашняга складу парламента. І тым не менш — цяпер відавочна, што ўзаконіўшы вынікі ганебнага (у тым ліку і для самога ВС — пункт чаквэрты) рэфэрэндуму, парламент паказаў сваю слабасць, чым адразу і скарыстаўся прэзідэнт (гл. "Канфіскацыя тыдня"). Больш таго, у інтэрв'ю БТ А. Лукашэнка заявіў, што сёння не прэзідэнт, а менавіта Вярхоўны Савет з'яўляецца крыніцай канфрантацыі, якая "перакідваецца ўніз, на месцы, пранізвае ўсё грамадства". І далей пра ВС: "закрывае яго... ні ў якім выпадку нельга", але ўжо сам факт, што прэзідэнт гэтак рэзка выказаўся пра парламент, гаворыць пра тое, што хмары над ВС сабраліся...

ПУБЛІКАЦЫЯ ТЫДНЯ

"Народная воля" (N 59) перадрукавала паведамленне Белінфарма двухгадовай даўніны з газеты "Вечерний Минск" (31 сакавіка 1994 г.): "В. Заметалін абвінаваціў А. Лукашэнка". Такія экскурсы ў блізкую гісторыю, аказваецца, надта карысныя, бо памяць чалавечая надзіва кароткая. Працуючы на Кебіча, В. Замяталін так характарызуе яго тагачаснага саперніка: "известный в Белорусии \"правоохранитель\" Лукашенко, стремясь заполучить президентское кресло, не брезгает и откровенно грязными методами: неприкрытой ложью, сплетнями и другими выходками, на которые, к сожалению, так падают во всех избирательных кампаниях незадачливый электорат". Далей В. Замяталін гаворыць пра "доларавага спонсара", які з'яўляецца ісцінным гаспадаром А. Лукашэнкі, пра тое, што А. Лукашэнка выкарыстоўвае група палітыкаў, якія не змаглі пакуль рэалізаваць свае высокія палітычныя амбіцыі (словы, якія цяпер сталі штампамі — колькі разоў паўтараў іх В. Замяталін апошнім часам адносна іншых палітыкаў...), і нарэшце даецца амаль прарочая выснова: "Коррупция будет процветать пышным цветом, если коррупционерами людей будет называться не суд, а А. Лукашенко и другие ему подобные политики, безумствующие от желания получить властный портфель. Чем больше размер такого портфеля, тем больше степень безумства". Нагадаем, што зараз В. Замяталін тымі ж самымі сродкамі змагаецца з ворагамі А. Лукашэнкі...

ДЫЯГНАЗ ТЫДНЯ

"Эканоміка Рэспублікі Беларусь, нягледзячы на неаднаразовыя заявы кіраўніцтва аб дадатных тэндэнцыях, упэўнена набліжаецца да катастрофы", — сцвярджае ў "Свободных новостях-плюс" (N 26) акадэмік АН РБ Іван Нікітчанка. Вось некалькі лічбаў з артыкула, на якія абапіраецца акадэмік: колькасць стратных прадпрыемстваў у першым квартале г.г. падвоілася і дасягнула 31,7 працэнта, колькасць стратных калгасаў, саўгасаў перавысіла 97 працэнтаў, рост даходаў насельніцтва склаў 15 працэнтаў, а цэн — 50. На думку І. Нікітчанкі, беларускую дзяржаву канчаткова разбураюць карупцыя ў вышэйшых эшалонах улады, казнакрадства, нявыгадныя для Беларусі дамовы з Расіяй і ўказы прэзідэнта, ні адзін з якіх не прынес у эканоміцы дадатнага выніку. Да гонару акадэміка, ён не спыняецца толькі на крытыцы, але і прапануе канкрэтныя шляхі выйсця з крызісу. Толькі ці прыслухаецца хто да прадстаўніка цяньвога кабінета міністраў БНФ...

ПАРАЛЕЛІ ТЫДНЯ

Вярхоўны Савет Беларусі на мінулым тыдні не толькі зацвердзіў вынікі рэфэрэндуму, але і прызнаў страціўшы сілу 20 заканадаўчых актаў, у якіх алісвалася ранейшая дзяржаўная сімволіка. Такім чынам, па словах дэпутата В. Ганчара, Беларусь фактычна засталася без легалізаванай сімволікі, бо апісанія "новай", паслярэфэрэндумнай, сімволікі — няма... З Украіны між тым прыйшла вестка, што парламент гэтай краіны прыняў першую Канстытуцыю незалежнай Украіны. Паводле яе дзяржаўным сцягам прызнаны жоўта-блакітны, а адзінай дзяржаўнай мовай — украінская. Зроблена гэта не толькі дзеля захавання міжнародных нормаў, але і, відавочна, каб не паўтараць беларускіх памылак.

САЛІДАРНАСЦЬ ТЫДНЯ

Журналісты газет "Свабода", "Наша ніва", "Звязда", "Имя", "Фемида", "Свободные новости-плюс", "Белорусская газета", "Белорусская деловая газета", "Белорусский рынок", "Народная воля" і іншыя, а таксама радыё "101,2", РТР, НТВ, БелаПАН — усяго роўна 100 чалавек, падпісалі адкрыты ліст у знак салідарнасці са сваім калегам Юрыем Дракахрустам, на кватэру якога ў ноч з 21 на 22 чэрвеня зрабілі напад невядомыя злачынцы. Гэтым інцыдэнтам, сцвярджаецца ў лісце, "фактычна пакладзены пачатак адкрытай барацьбе антыдэмакратычных сіл з галоснасцю, рэалізацыя на практыцы тое, што даўно ўжо прапагандаюць Уладзімір Замяталін, Віктар Шэйман і да іх падобныя". Журналісты вядучых незалежных выданняў Беларусі заверылі сваіх чытачоў, радыёслухачоў і тэлеглядачоў, што і надалей застануцца, "што б ні адбылося, вернымі ідэі свабоды слова" і будуць "друкаваць аб'ектыўную інфармацыю пра тое, што адбываецца на Беларусі". "ЛіМ" і лімаўцы добры ведаюць нашага даўняга аўтара Юрыя Дракахруста як сумленнага і аўтарытэтнага журналіста і далучаюцца да слоў салідарнасці з ім.

220048, г. Мінск, праспект Машэрава, 11
Тэлефон (0172) 23 75 74, 23 71 76
Тэлефакс (0172) 23 58 25

02.07.96 № 01-08/2287
На № _____ ад _____

Галоўнаму рэдактару
штотыднёвіка
"Літаратура і мастацтва"
Гілевічу М.С.

У сувязі з перарэгістрацыяй сродкаў масавай інфармацыі паведамляем, што Міністэрства культуры не будзе выступаць у якасці заснавальніка штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва".

Міністр

А.У. Сасноўскі

Такі васьм ліст атрымаў "ЛіМ" ад аднаго са сваіх заснавальнікаў... Без тлумачэнняў, без каментарыяў. З Міністэрства культуры даўно даходзілі да нас чуткі, што новаму міністру не падабаецца пазіцыя тыднёвіка, яго "нацыяналізм". Зноў жа, без тлумачэнняў і без каментарыяў. Але, паколькі сёння "нацыяналістычным" лічыцца ўсё проста нацыянальнае, беларускае, проста

абарона роднай мовы і нават сама мова, то нейкім чынам апраўдвацца мы не збіраемся. Адно — паведамляем чытачам факт: Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь адмежавалася ад практычна адзінай на Беларусі афіцыйнай газеты, якая піша пра беларускую літаратуру, музыку, тэатр, кіно, жывапіс... культуру наогул.

3 нагоды

СПАЧАТКУ ЗНІШЧАЛІ КНІГ...

Газета "Свабода" паведаміла, што на Заслаўскую карданажную фабрыку паступіла вялікая партыя школьных падручнікаў 1992—1994 гадоў выдання ("Гісторыя Беларусі" для 8-9 класаў, "Буквар" Анатоля Клышкі, "Беларуская мова" для 3 класа). Кнігі прызначаны для знішчэння. З кніг зробяць макулатуру. Такім чынам, выконваецца пастанова аб выключэнні з сістэмы адукацыі падручнікаў і дапаможнікаў, надрукаваных у першыя гады Незалежнасці. Замест знішчаных у бліжэйшы час з'явіцца новыя падручнікі, зробленыя ў адпаведнасці з "інтэграцыйнай" палітыкай сённяшняй улады. Зноў на Беларусі блукае прывід абзэцдаршчыны...

Нават калі не акцэнтаваць увагу на эканамічным аспекце таго, што адбываецца (знішчаць падручнікі, якія толькі-толькі выйшлі з друкарні; у чарговы раз пераапрацаць армію і міліцыю ў той час, калі закрываюцца балніцы, бо няма чым плаціць лекарам — не проста неразумна, а злачынна), дык усё роўна атрымаецца абсурд.

Тое, што вучыў па гісторыі ў школе, звычайна памятаеш усё жыццё. Закладзеныя ў школьныя гады стрэзатыпы потым вельмі цяжка змяніць. Таму цалкам зразумела жаданне спадара прэзідэнта паўплываць на светапогляд новага пакалення, прымусяць моладзь бачыць свет ягонымі вачыма. Але... У рытарычным пытанні савецкага часу "чэму нас учыць сямья і школа?" на першым

месцы стаіць усё ж такі сям'я. А сем'і нашы за апошні час дзейна жыць не сталі. Я не стану гаварыць пра "запусчаныя заводы" — гэта ўжо стала агульным месцам і ў публікацыях апазіцыйнай прэсы, і ў кухонных размовах, і ў мітынгавых прамовах. Заводы з сацыялістычнай арганізацыяй працы ўсё роўна павінны былі стаць. Ім у новых "кліматных" умовах не выжыць. Горш іншае — тое, што людзям няма куды падацца з "запусчаных" заводаў. Прыватны капітал, які мог бы стварыць новыя рабочыя месцы, даць заробак дзесяткам тысяч людзей, знаходзіцца пад татальным кантролем дзяржавы. Правы ўласніка не абаронены законам. Уклад даць грошы ў беларускую эканоміку сёння можа альбо дурань, альбо вялікі стратэгі, які разлічвае далёка наперад: калі сітуацыя ў Беларусі ці пад уплывам вонкавых абставін, ці ў выніку ўнутранага сацыяльнага выбуху зменіцца ў лепшы бок. Але і тых, і другіх — няшмат. Значна меней, чым трэба беларускай эканоміцы.

Сённяшнія школьнікі — магчыма, заўтрашнія беспрацоўныя. Такая вось гісторыя... І менавіта рэаліі сённяшняга дня, а не тое, што запісана ў школьным падручніку гісторыі, будзе вызначальным у часе новых прэзідэнцкіх выбараў. Моладзь прагаласуе за сваю будучыню, за Беларусь.

Ёсць яшчэ адна акалічнасць, якая робіць ідэалагічны гульні са школьнай праграмай цалкам бессэн-

соўнымі. Рэч у тым, што Беларусь знаходзіцца ў расійскай інфармацыйнай прасторы. Ніхто не будзе спажываць "кісель" Беларускага ТВ, калі ёсць на выбар "вострыя стравы" расійскага гатунку. У нас афіцыйная ідэалогія — настальгія па камунізме, а ў Расіі — выразна акрэслены антыкамунізм. На антыкамунізме Ельцын калісь уехаў у Крэмль, і сёння гэта — ідэалагічная аснова ягонай дзейнасці. Той, хто глядзю расійскае ТВ (ГРТ, РТР, СПБ-5, НТВ) у часе прэзідэнцкіх выбараў, атрымаў моцную ін'екцыю нянавісці да ўсяго таго, што так любя сэрцу нашага кіраўніцтва. Таленавітыя філмы мінулых гадоў (у прыватнасці, "Сабачае сэрца") і наватворы пад выбары (КВН, "Гарадок", "Лялькі", "Маскі-шоу", "Сёння", "Часінка") — усё з антыкамуністычным начынем. Пасля выбараў хвала крыху сцішыцца, але тэндэнцыя застанеца. Так што ў гэтых умовах рэанімацыя абзэцдаршчыны ў Беларусі паспяхова быць не можа. Шкада грошай і часу. Бо на ідэалагічны гульні ўлада адрывае грошы ад пенсій, стыпендыяў, ад зарплаты лекараў і настаўнікаў.

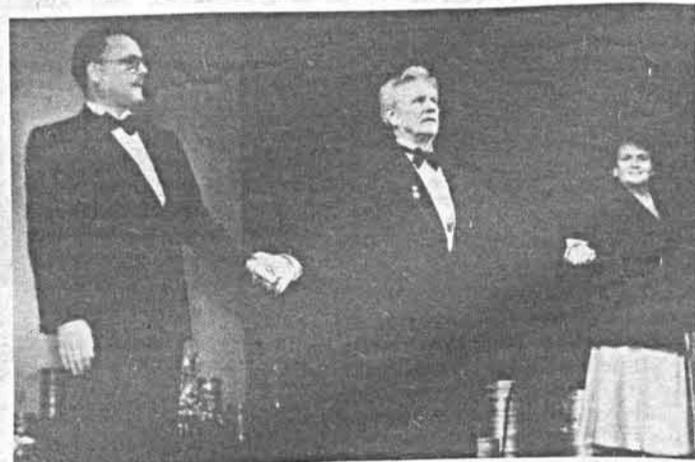
І яшчэ. Міжволі прыгадаецца, што ў XX стагоддзі ўжо было такое, калі спачатку знішчалі кнігі, а потым — людзей. Спачатку палалі вогнішчы з кніг, а потым дыміў комін крэматорыя ў Бухенвальдзе...

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

У СЦЕНАХ РОДНАГА ТЭАТРА

У мінулыя пятніцу людна было ў тэатры імя Я. Купалы. Тыя, што сабраліся ў перапоўненай зале, прыйшлі павіншаваць з 70-годдзем народнага артыста СССР Мікалая Яроменку. Адначасова гэта было і вітанне тэатральнай дынастыі Яроменкаў. На сцэне побач з юбілярам знаходзіліся яго сын, знакаміты кінаакцёр, народны артыст Расійскай Федэрацыі М. Яроменка-малодшы і жонка, таксама купалаўка, народная артыстка Беларусі Г. Арлова.

М. Яроменку вітала Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. Лукашэнка, які ўручыў яму медаль Ф. Скарыны, Старшыня Вярхоўнага Савета С. Шарэцкі, міністр абароны Л. Мальцаў, старшыня Камітэта дзяржаўнай бяспекі У. Мацкевіч, першы намеснік міністра культуры У. Рылатка, старшыня Федэрацыі прафсаюзаў У. Ганчарыч, намеснік старшыні расійскай Дзярждумы С. Бабурын, старшыня славутага калгаса "Савецкая Беларусь" Камянецкага раёна, двойчы Герой Сацыялістычнай Працы У. Бядуля... І, зразумела, дзеячы тэатра, літаратуры, мастацтва — А. Дударыч.

В. Зуёнак, М. Чаргінец, В. Маслюк, Л. Екель... Усіх і не пералічыш... Хто выступаў як прадстаўнік пэўнай творчай суполкі, хто гаварыў словы ўдзячнасці юбіляру як творца творцу. А яшчэ былі вітанні прадстаўнікоў Цэнтральнага акадэмічнага тэатра Расійскай Арміі, які ў гэтыя дні

знаходзіцца ў Мінску на гастролях, на чале з усім добра вядомай Л. Чурсіной. І, канечне ж, саміх купалаўцаў, з кім юбіляр працуе разам доўга і плённа.

На здымку: сям'я акцёраў Яроменкаў.
Фота А. НИКАЛАЕВА, БЕЛТА

ЗНОЎ ПА-НАД НАРАЧЧУ ПЕСНІ!

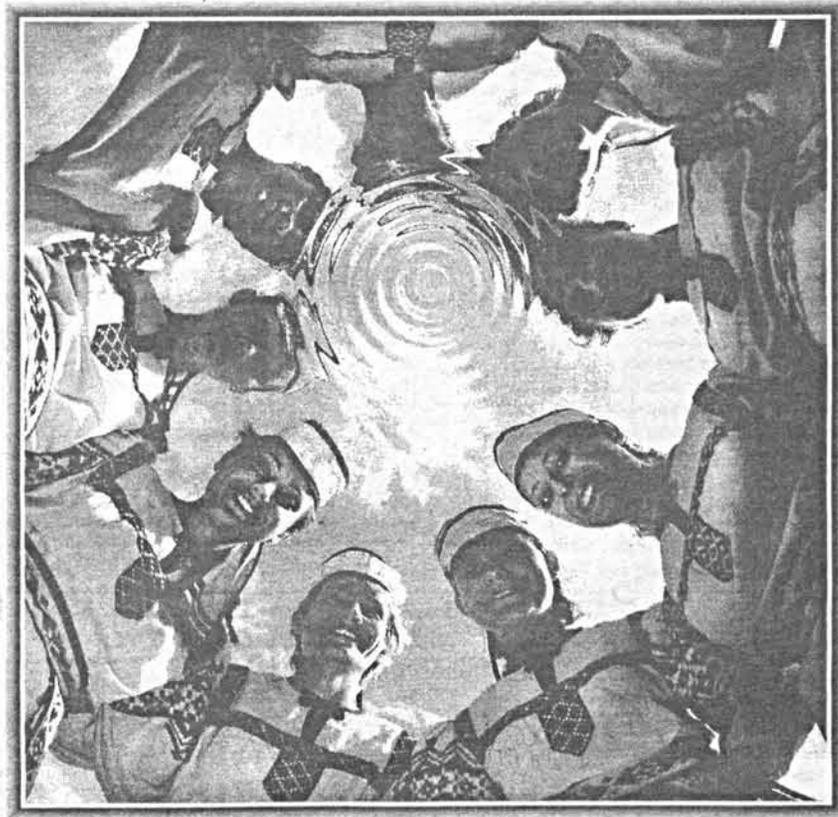
Сёння ўвечары ўрачыста адкрыецца рэспубліканскі фестываль харавага мастацтва "Пеўчае поле". Па даўняй традыцыі, якой ужо 43 гады, праходзіць гэтае свята ў нарачанскім краі, на Мядзельшчыне. Арганізатары — Міністэрства культуры, упраўленне культуры Мінскага аблвыканкома, Мядзельскі райвыканком — прапануюць удзельнікам і гасцям досыць насычаны падзеямі расклад трох фестывальных дзён. Тут і прэзентацыя харавага калектываў на маляўнічым беразе возера Нарач, і выступленні іх у здраўніцах, і сустрэчы ў вёсках. Будзе конкурс, у праграмах удзельнікаў кожнага мусцяць гучаць і тры абавязковыя творы. Узначальвае конкурснае журы народны артыст Беларусі прафесар М. Дрынеўскі. Дарэчы, знакаміты народны хор пад ягоным кіраўніцтвам дае заўтра канцэрт духавой музыкі ў касцёле вёскі Кабыльнік. А яшчэ — будучы творчыя дыскусіі па праблемах харавага мастацтва, Купалле на возеры Мясра, тэатралізаваная ўрачыстасць з нагоды 52-й гадавіны вызвалення Беларусі ад гітлераўскіх акупантаў. І нават тая з гасцей, што не ўдзельнічаюць у канцэртах, змогуць набыць самабытны фестывальны сувенір, бо ў нядзелю на працягу трох гадзін будзе працаваць "Горад майстроў", дзе прадставяць свае вырабы народныя ўмельцы Віцебшчыны.

С. Б.

НА АТРЫМАННЕ ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЙ

Падкамітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне навукі і тэхнікі назваў работы, што дапушчаны да ўдзелу ў конкурсе на атрыманне гэтых высокіх дзяржаўных узнагарод. Сярод іх па раздзеле "У галіне навукі" значацца: "Мастацтва Беларусі XII—XVIII стст." Н. Высоцкай, "Слоўнік народнай мовы Мсціслаўшчыны" Г. Юрчанкі, а Л. Дробаў, Я. Сахута, В. Жук, П. Карнач, П. Масленнікаў вылучаны за цыкл работ "Гісторыя беларускага мастацтва".

Купальле, чароўны сімвал маладосці

Як мара, як кветкі і сон — маладосць... Цвіце, вабным усмехам іскрыцца пагляд.
Ты жывеш на сьвеце і таму невыказна рад. Глядзіся ў люстэрка прыроды,
бачыш сябе, чалавецтва, Радзіму.

Улюбёны ў жыццё, спадзяецца на шчасце.
Сьцежкаю дзіўнаю, Небам пазначанай, да Яго ідзеш.

Хай жа спраўдзіцца пажаданас
і з табой застанеца навек.

Dainova

ПАЛЫНОВАЙ ЗЯМЛІ ДЗІВАСІЛ

НА ГОМЕЛЬШЧЫНЕ ПРАЙШЛІ ДНІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ, ПРЫСВЕЧАНЫЯ ВыхАДУ
Ў ВЫДАВЕЦТВЕ "МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА" КНІГІ "ПРАЙСЦІ ПРАЗ ЗОНУ"

Як голас сумлення, якое не можа гаркавы прысмак радыяцыі... Як голас душы, спакутанай па праўдзе... А яшчэ як голас народнай бяды (а менавіта так — "Голас народнай бяды" — назваў да яе сваю прадмову народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін) успрымаецца гэтая кніга, пра якую ўжо даводзілася пісаць адразу пасля выхаду яе сігнальнага экзэмпляра, у тым дні, калі паўсюдна адзначалася скрушнае 10-годдзе з дня чарнобыльскай катастрофы і да якой нельга не вяртацца зноў і зноў. Трэба вяртацца! Бо гэтая кніга — грамадзянскі ўчынак. Гэта кніга — чарнобыльскі дакумент, хай шмат якія творы, змешчаныя на яе старонках, і з'яўляюцца мастацкімі. Дакумент, таму што тое, пра што раскажваецца, не прыдуманна, не народжана шчодрай аўтарскай фантазіяй, а ўзята з самога жыцця. З паслячарнобыльскага жыцця! А яшчэ, што немалаважна, убачана пісьменнікамі, навукоўцамі падчас іх асабістага праходжання праз зону. Яшчэ да таго, як да такой цяжкай, пакутнай і гэткай патрэбнай дарогі яны запрасілі чытача. Цалкам апраўдана, што гэтая свайго роду чарнобыльская анталогія выклікала

такі шырокі грамадскі рэзананс. Ужо адбылося некалькі прэзентацый зборніка. Наперадзе — яшчэ шэраг. Аднак Дні беларускай літаратуры на Гомельшчыне, прысвечаныя выхаду кнігі "Прайсці праз зону" не было чарговым мерапрыемствам з ліку іншых. Яны проста не маглі не адбыцца там, дзе прайшлі — у Мазырскім, Хойніцкім, Брагінскім і Нараўлянскім раёнах. Гэта ж раёны — "чарнобыльскія". І калі на Мазырышчыне ўздзеянне "мірнага атама", на шчасце не такое адчувальнае, дык што казаць для прыкладу, пра Брагінскі раён, калі нават у самім Брагіне ўзровень радыяцыі такі высокі, што двойчы праводзілася адыягенне. На сённяшні дзень — толькі ўдмайцеся ў гэтую лічбу! — у самім раённым цэнтры пусте ажно 500 дамоў, а 200 з іх патрабуюць тэрміновага зносу. Ды і сама зона, уваход у якую адгароджвае звыклы ў тутэйшых мясцінах шлагбаум, пачынаецца амаль ля самага Брагіна. А Нараўлянскі, Хойніцкі раёны?

І ўсё гэта наша, беларуская зямля! Часцінка Радзімы, як куток Бацькаўшчыны:
Кут мой забыты, безабаронна
Зорыш пагаслых крыніц вачыма.

Некаму ты —
Ачужэлая зона,
Сэрцу майму ты да скону —
Радзіма!

Пад гэтымі радкамі М. Мятліцкага могуць падпісацца многія, хто таксама, як і ён, родам з мясцін, якія цяпер называюць радыяцыйнымі. Як і ўсе тыя, хто жыве на забруджанай тэрыторыі. І часам не толькі таму, што няма куды выехаць, а яшчэ і з-за таго, што аніак не хочацца пакідаць "малую радзіму", бо яна, радзіма гэтая, калі па-сапраўднаму любіш яе, ніколі не бывае малой.

М. Мятліцкі і стаў адным з ініцыятараў правядзення гэтых Дзён. Яго прапанову ўхваліў дырэктар выдавецтва "Мастацкая літаратура" С. Андраюк, а галоўнае паразуменне было знойдзена ў Міністэрстве па надзвычайных сітуацыях Рэспублікі Беларусь. Міністр І. Кенік, які ці не лепш за іншых ведае, што значыць на сённяшні дзень паспяховае вырашэнне чарнобыльскіх праблем, ахвотна пайшоў насустрач. А паколькі ў самога спраў вельмі шмат, дык даручыў арганізацыйныя моманты ўзяць пад адказнасць свайму памочніку В. Протчанку. А Валерый Захаравіч — душа чалавек. Таму не толькі даручэнне выконваў, а і сам

праявіў вялікую зацікаўленасць, каб Дні сталі не проста чарговым, няхай і важным мерапрыемствам, а дапамаглі жыхарам чарнобыльскай зоны адчуць маральную падтрымку. Праз мастацкае слова, прамоўленае шчыра. Праз кнігу, якая варта таго, каб пра яе ведалі. А, як вядома, сёння з паступленнем літаратуры ў глыбінку, тым больш у чарнобыльскія мясціны, вялікія цяжкасці. Таму і вырашана было ўзяць з сабой некалькі соцень экзэмпляраў зборніка, каб падарыць яго школам, бібліятэкам. А яшчэ была ўлічана адна важная акалічнасць — у так званай 30-кіламетровай зоне знаходзяцца і родныя мясціны народнага пісьменніка Беларусі, вялікага песняра Палесся, творцы з сусветным імем Івана Мележа. Таму выдавецтва "Мастацкая літаратура" выдзеліла для Дзён кнігі Івана Паўлавіча "Людзі на балоце", "Подых навалыніцы", "Завеі, снежань...", якія таксама было вырашана падарыць, у тым ліку і музею І. Мележа ў яго родным Глінішчы.

Адкрыццё Дзён адбылося ў Мазырскім педагагічным інстытуце. У актавай зале сабраліся студэнты, выкладчыкі. Да прысутных звярнуліся ці не ўсе

(Працяг на стар. 4)

Варункі "Э. М."

Калі думаеш пра сёлетнія веснавыя падзеі ў Мінску, дык паралелі самі прыходзяць у галаву. Не адзін жа Гаўрыла ў Полашчу... Скажам, Бразілія ўвосень 1968 года так нагадвала сённяшняю Беларусь.

Ля ўлады стаялі вайскоўцы. З патрабаваннем аб аднаўленні дэмакратычных свабод прайшла хваля дэманстрацый у Рыо дэ Жанейра. Пачалі баставаць студэнты. Актыўна запрацавала парламенцкая апазіцыя. Узялі галаву здушаныя ўладамі прафсаюзы. Супраць апазіцыі было выкарыстана спецпадраздзяленне бразільскай авіяцыі ПАРАСАР.

Яго асноўная задача заключалася ў падаўленні дэманстрацый. Жаўнеры ПАРАСАР, пераапрунутыя ў цывільнае, змешваліся з дэманстрантамі, выяўлялі і запаміналі актывістаў, каб потым нейтралізаваць іх. Калі ж дэманстрацыі праходзілі спакойна, яны павінны былі ствараць беспарадкі, быць вітрыны, кідаць камяні ў паліцыю, каб даць нагоду для разгону дэманстрацый.

Апошнія бяскрыўдныя, на першы погляд, заявы ўладаў пра недахоп уласнай каталажкі, дзе яны без суда маглі б трымаць крымінальных злачынцаў (ну чаму толькі крымінальных), таксама мае бразільскую паралель. У 1960 годзе губернатарам Рыо стаў Карлас Ласерада, які цэліў у прэзідэнты і першачарговай задачай для сябе вызначыў навадзенне парадку на вуліцах сталіцы. Па ягоным загадзе "варанкі" збіралі жабракоў, вывозілі іх за горад, і там знішчалі іх.

У 1958 годзе ў Бразіліі была створана "Спецыяльная паліцыя", якую выкарыстоўвалі для разгону дэманстрацый, арышту палітычнай апазіцыі. У яе адбіраліся лепшыя паліцыянты, падрыхтаваныя для выканання любых загадаў. Менавіта з яе вырасла найбольш злавесная арганізацыя — "Эскадрон смерці", які не толькі затрымліваў "дзяржаўных злачынцаў", але й без суда выконваў свае вырокі, пакідаючы на трупах метку з літарамі "Э. М." (эскадрон механізаваны, альбо muerte — смерці).

Пачаўшы з крымінальных злачынцаў, яны перайшлі на палітычных апанентаў. Гінулі прафсаюзныя дзеячы, апазіцыянеры. Былы дэпутат бразільскага парламента Рубенс Пайене быў арыштаваны ва ўласным доме і знік без следу (не толькі на Беларусі не любіць былых дэпутатаў).

Скандал з "Э. М." разгарэўся толькі тады, калі за адну ноч было забіта 12 чалавек.

Паліцыю "адмазваў" сакратар па бясспецы. Губернатар Сан-Паўлу заявіў, што "чуткі аб "Эскадроне" з'яўляюцца пустой выдумкай газетчыкаў, якія імкнучыся зняважыць добрае імя паліцыі, якая ўвесь час клопаціцца аб спакоі бразільскай нацыі".

А што ж грамадства? 8 з 10 паліцыянтаў, як сведчыць апітанняе, лічылі дзейнасць "Э. М." карыснай. Той самай думкі прытрымліваліся 46 працэнтаў грамадзян. Адбылося прывучэнне грамадства да беззаконнасці, да ігнаравання суда, да права сілы на хуткую расправу. І гэты самыя прыкрыя вынікі дзейнасці "Э. М."

За апошнія некалькі гадоў на Беларусі ўзнікла дастаткова шмат сакрэтных і напau-сакрэтных груп спецпрызначэння тыпу "Алмаз", "Альфа", не кажучы ўжо пра АМОН, якіх выкарыстоўваюць для разгону дэманстрацый... І вось ужо з'яўляюцца "невядомыя", якія збіваюць дэпутатаў, нападаюць на жонку журналіста, а мільіоны страляе па дэпутатскай машыне... Вельмі ж не хацелася б, каб і ў нас падзеі развіваліся па бразільскім варыянце.

Алесь БЯЛЯЦКІ

Нядаўна грамадскасць Брэста адзначыла 40-годдзе творчай дзейнасці заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь Сяргея Фёдаравіча Любчука і п'ятнаццацігоддзе яго калектыву — народнага ансамбля песні і танца "Бярэсце". Гэта, дарэчы, другі калектыв, створаны Любчуком у Брэсце. Першы — вядомы "Брастаўчанка". Цудоўны мастацкі кіраўнік, аранжыроўшчык, педагог, ён яшчэ і вядомы кампазітар. Сяргей Фёдаравіч напісаў каля сотні песень, многія яго творы выконваюцца часта як народныя. Гэта аўтара толькі радуе — значыць, народам прыняты.

На здымку: Сяргей Фёдаравіч Любчук і яго выхаванцы.

Фота Эдуарда КАБЯКА, БЕЛТА

І Ё ГЛЫБІНЦЫ РАСТУЦЬ ТВОРЦЫ

Школа мастацтваў пемзавода "Рось" Ваўкавыскага раёна — адна з лепшых на Гродзеншчыне. Сёлетняй восенню ёй спаўняецца 10 гадоў. Многія выпускнікі школы сталі класнымі музыкантамі і мастакамі. Цяпер тут навучаюць на фартэпіяна, баяне, скрыпцы, цымбалах, домры, адкрыта харэаграфічнае аддзяленне, дзе вучаць мастацтва танца, на мастацкім аддзяленні дзеці пачынаюць малюваць, рабіць скульптуры, лялькі. Многія навучэнцы выстаўлялі свае работы на выставах, удзельнічалі ў аглядах мастацкай самадзейнасці.

На здымку: юныя мастакі пад кіраўніцтвам педагога Уладзіміра Барыева адбіраюць работы на чаровую выставу.

Фота Эдуарда КАБЯКА, БЕЛТА

ХРАМ — ПІЎБАР — СТАЛОВАЯ — ХРАМ

"Белая царква" — так называлі храм вялікага пакутніка Георгія Перамаганосца ў Бабруйску заўсёды. Нават тады, калі ў ім размяшчаліся піўны бар, а потым сталовая. Сёння ж храм набывае свой пераапатчковы выгляд, пры ім будуць працаваць бібліятэка, памяшканні для хрышчэння.

На здымку: храм Перамаганосца ў Бабруйску.

ПАЛЫНОВАЙ ЗЯМЛІ ДЗІВАСІЛ

(Працяг. Пачатак на стар. 3)

ўдзельнікі паездкі, а гэта ўжо згаданыя С. Андраюк, М. Мятліцкі, а таксама С. Законнікаў, А. Письмянкоў, М. Башлыкоў, С. Лобач, Н. Рыбік, С. Явар, К. Жук і іншыя. Многія выступоўцы нагадвалі заключныя радкі з прадмовы І. Шамякіна да кнігі. Не маглі яны не прамаўляцца ў гэтай зале, не прыгадвацца і на розных іншых сустрэчах: "Сягоння ўсёй нашай літаратуры патрэбна "прайсці праз зону" і вярнуцца поўнай творчых сіл, каб надаць народнай трагедыі шырокі сусветны розгалас, паспрыць пазбыцца яе жохотных наступстваў, сагрэць увагай спакутаванае, чалавечае сэрца".

Былі і выступленні мазырскіх выкладчыкаў Г. Дашкевіч, Л. Прашковіч, Н. Аксёнчык і іншых. Яны таксама поўніліся чарнобыльскай трывогай (як слушна сказала наконт гэтага Н. Аксёнчык: "Мы знаходзімся не пад Скарынавым сонцам, а пад зоркай Чарнобыля"), але ў іх прысутнічала і думка, што якой бы цяжкай ні была рэальнасць, а жыцц трэба. І не проста жыць, а і дбаць аб пабудове беларускага дома. Таму і закраналіся ў выступленнях матывы нацыянальнага Адраджэння, гаварылася аб захаванні роднай мовы, аб паважаным стаўленні да яе. Тым самым Дні літаратуры як бы і выходзілі за межы сваёй асноўнай тэматыкі. Ды гэта зразумела і цалкам апраўдана. Мы не проста павінны выжыць у складаны і цяжкі час, а выжыць менавіта беларусамі. З усведамленнем сваёй нацыянальнай годнасці. З разуменнем багатай гісторыі. З упэўненасцю, што калі штосьці не можа зрабіць невялікая суполка людзей, дык гэта па сіле ўсяму народу, усёй нацыі. Пры адной, безумоўна, умове: калі народ не будзе забывацца аб уласных каранях, вытоках.

А якраз пра гэта і нагадваў у сваіх творах, найперш у знакамітай "Палескай хроніцы" І. Мележ. Дарога ў Глінішча — стала і магчыма прайсці, праехаць сцэжкамі мележаўскіх герояў. Проста дзіву даешся, наколькі добра ведае М. Мятліцкі творы свайго знакамітага земляка. На якую гадзіну ператварыўся ў гэта, ён падрабязна раскаваў пра герояў раманаў, згадваў іх прататыпаў, называў тыя населеныя пункты, адкуль яны родам. Ды і не толькі пра вёскі раскаваў. Для яго ж у тутэйшых мясцінах усё да болю знаёмае, блізкае, бо неаднойчы наведваўся ён і ў Глінішча, і ў суседнія вёскі. Як і ў Юравічы таксама. Праўда, гэта ўжо тэрыторыя Калінкавіцкага раёна. Туды не маглі не заехаць ўдзельнікі Дзён! Як не маглі і не пазнаёміцца ў мясцовай школе з музеем, у якім сабрана вельмі шмат унікальных экспанатаў, якія тычацца гісторыі не толькі самога мястэчка, а і Беларусі ўвогуле. Справа ў тым, што непадалёку ад Юравіч археолагі знайшлі найстаражытнейшую стаянку першабытнага чалавека на тэрыторыі нашай дзяржавы. Жылі тут людзі 20—25 тысяч гадоў да нашай эры.

І ўсё ж уражанне ад наведвання музея І. Мележа ў Глінішчы было не менш прыемнае. Тым больш, што многія з удзельнікаў Дзён упершыню завіталі сюды. А паколькі сярод іх былі і тыя, хто меў мажлівасць неаднаразова сустрэцца з імянам Паўлавічам, дык і прагучалі ўспаміны пра гэтага выдатнага пісьменніка і чалавека. Асабліва прагучалі гаварыць, як шмат значыў І. Мележ у яго лёсе, наколькі дапамог яму ў цяжкія хвіліны Г. Шульцэ.

За дзень жа да наведвання мележаўскіх мясцін была іншая паездка — у Бабчыны М. Мятліцкага. У вёску, што даўно не чуе чалавечага голасу. У вёску, пра якую, бадай, ведаюць усе аматары беларускай паэзіі. Бо пра родны Бабчыны М. Мятліцкі пранікнёна раскаваў у многіх сваіх вершах, найперш тых, што змяшчаны ў яго кнізе паэзіі "Палескі смутак", а яшчэ і тых, якія ўвойдуць у новы зборнік. З асобнымі з іх чытачы мелі мажлівасць пазнаёміцца па публікацыях у "ЛіМе", "Народнай газеце", па радыё, рыхтуюцца да друку вялікія падборкі ў часопісах "Польмя", "Малодосць", іншых выданнях. А ў хуткім часе і сама кніга выходзіць у выдавецтве "Мастацкая літаратура". "Бабчыны" — назва яе. Як і некаторыя ранейшыя вершы, так і многія з новых пісаліся ў матчынай хаце. У маўклівай, магільнай цішыні пісаліся. Адзін на адзін з самотай і адзінотай. Калі паэт, прыхаўшы чарговы раз у Бабчыны, заставаўся тут на ноч-другую. Сам-насам з думкамі сваімі. Сам-насам з трывогай. І сам-насам з жаданнем гаварыць праўду пра Чарнобыль, пра сваіх землякоў, а, адштурхоўваючыся ад іх лёсаў, і праз лёс усёй Беларусі...

Параслі пустазеллем сцэжкі маленства... У чалавечы рост буюе яно і ля роднай хаты. А яна маўкліва глядзіць пустымі аканіцамі на тых, хто завітаў сюды. Быццам паскардзіцца хоча на свой лёс. Як і іншыя хаты, што стаяць абалат колісь гаманкой бабчынскай вуліцы.

Скупа мужыцкая сляза кропля сцякае на твары Міколы. Камяк падступае да горла кожнага. А Я. Хвалеі прыгадвае, як за які год

да чарнобыльскай катастрофы гасцяваў у М. Мятліцкага. Надвор'е тады было слотнае, у дарозе прамерзлі, дык адразу забраліся на печ... А цяпер печ вось-вось гатова разваліцца, правісла ў хаце столь... І толькі як напамінак аб тым, што дзесяць гадоў назад тут жылі людзі, — начоўкі ля самага акна...

— Мяне немаўлём купалі ў іх, — на твары М. Мятліцкага з'яўляецца ледзь прыкметная ўсмешка. Ён на нейкае імгненне забывае, дзе знаходзіцца: "А што, калі забраць іх?". Але ўсмешка як неўспадзеўку з'явілася, гэтаксама нечакана знікла. Суровая рэальнасць напамінае аб сабе:

**Сухавеем пабіты, дажджамі нябёс,
Жоўты цвет на сцяжынах маленства парос,
Адбіраючы вочы таёмнай красой,
Мыты самаю чыстай, сподзёнай расой,
Жоўты цвет...**

Ля бяроз... Ля паных магіл.

Дзівасіл...

Адзіночай зямлі дзівасіл...

Чэрвень — самы пачатак цвіцення дзівасілу. І сям-там ля вуліцы яго жаўтаватыя кошыкі паспелі распусціцца. Якраз у гэты час і пачынаюць зрываць сцябіліны, каб выкарыстоваць у якасці лекаў ад шмат якіх хвароб. І зрывалі,

і засушвалі. Але то да Чарнобыля, а цяпер... Я знайшоў адзіночты, жаўцяны твой цвет. Жоўта-жоўта зірнуў гэты ядзерны свет. Промнем хіжым крапуўся ахілых палёў, У косы смутных бяроз

стужку зырку ўплёў.
Залачаў ад яго стромы прыпяккай схіл.
Дзівасіл...

Адзіночты маёй дзівасіл...

Развітанне з хатай, як развітанне з чалавекам... Калі яшчэ даведзецца спаткацца. І ўсё ж, хаты не людзі, яны нават і памерлыя могуць прыняць гаспадара. Праўда, калі вёскі яшчэ не пахаваны. У гэтым сэнсе Бабчыны "жыве", а побач з вёскай знаходзіцца Прыпяцкі радыяцыйны запаведнік. Працуюць вучоныя, спрабуючы разгадаць, да чаго яшчэ можа прывесці радыяцыя, назіраюць за жыццём жывёл, раслін у чарнобыльскай зоне. А колькі вёсак на Беларусі даўно засталіся пад зямлёй?! Засыпаны ёю, каб тым самым хоць неяк паменшыць уздзеянне радыяцыі на ўсё жывое ў наваколлі. У Хойніцкім раёне, праўда, пахавана ўсяго адна вёска, а ў Брагінскім — сем. З шэрагу іх і Пецькаўшчына... Аб тым, што тут некалі жылі людзі, нагадвае невялікі слупок. На ім пазначана назва населенага пункта, засведчана, што тут было 29 двараў, жыло 85 чалавек. Людзей адсялілі, а вёску ў 1987 годзе пахавалі.

Дзевяць гадоў мінула, а калі б не гэты слупок, дык наўрад ці можна было здагадацца, што не так даўно тут жылі людзі. Хіба што аб гэтым яшчэ нагадваюць паваленыя, вялізныя дрэвы, ды здзічэлыя яблыні, на асобных з якіх сустрэкаюцца лістота памерам з... далонь. І ўвогуле, у тутэйшых мясцінах прырода жыве ў больш імклівым, раней нябачным рытме. Паблізу ад дарогі можна было ўбачыць статак дзікоў, а калі ехалі назад, дык, нікога не баючыся, на ўзбочыне сядзела ліса...

Удзельнікі Дзён абавязкова наведваліся да мясцовых улад. У прыватнасці, адбылася цікавая гаворка са старшынёй Хойніцкага райвыканкама А. Акушам. Дзякуючы Алегу Рыгорувічу, у раёне робіцца вельмі шмат, каб хоць неяк аблегчыць жыццё людзей. Не абыдзены ўвагай і праблемы культуры. Прынамсі, была

аказана падтрымка ў правядзенні выставы твораў У. Гардзеенкі. Уладзімір Цітавіч — тутэйшы, нарадзіўся ў вёсцы Клівы. І не месяц, не два знаходзіцца ў родных мясцінах. Вынікам гэтых кантактаў з землякамі і сталі многія яго творы, у тым ліку і тыя, што выкарыстаны ў якасці ілюстрацый да кнігі "Прайсці праз зону". У. Гардзеенка прымаў самы актыўны ўдзел у правядзенні Дзён. А пасля запысу пазнаёміцца са сваёй выставай. Праўда, у гэты дзень адбывалася закрыццё экспазіцыі. Ды ўсё ж мы выкарысталі мажлівасць далучыцца да твораў, напісаных пэндзлем мастака, які, як і пісьменнікі, "прайшоў праз зону", каб сказаць так патрэбную сёння праўду пра Чарнобыль і яго наступствы.

Сярод удзельнікаў Дзён знаходзілася і прэзідэнт дзіцячага фонду "Сакавік" М. Міцкевіч. Марыю Міхайлаўну надзіва цёпла сустракалі прысутныя. Не ў апошняю чаргу і таму, што гэтая сімпатычная маладая жанчына з'яўляецца ўнучкай народнага песняра Якуба Коласа. Але М. Міцкевіч ці не больш з іншых удзельнікаў паездкі працавала, а калі канкрэтней, дык вырашала, каго з дзяцей сёлетнім летам накіраваць за мяжу на аздараўленне. І вынікамі паездкі засталася задаволеная. Да той

тысячы дзяцей, якіх фонд "Сакавік" сёлета ўзяў пад сваё крыло, дадаліся яшчэ больш за 20 хлопчыкаў і дзяўчынак. Паедуць сем чалавек на аздараўленне з Брагінскага раёна і 14 з Юравіч.

Былі яшчэ шмат якія сустрэчы — і ў Хойніках, і ў Брагіне, і ў Нароўлі. І падчас кожнай сустрэчы адбывалася прэзентацыя кнігі "Прайсці праз зону". Наведаліся ўдзельнікі і да Прыпяці, ад якой да Чарнобыля кіламетраў сем. Кожная чарговая сустрэча — і дзесяткі пакінутых экзэмпляраў, якія ж, канечне, не застаюцца незапатрабаванымі. Ды і як жа інакш, калі падобнай літаратуры так не стае, а яна гэтка неабходная. Як няма і сумнення, што калі пачнецца новы навучальны год, па ёй настаўнікі правядуць і літаратурныя вечары, і канферэнцыі. Гэта ж не проста кніга, а кніга (дарэчы, як і іншыя чарнобыльскія зборнікі, а яны выходзілі і ў той жа "Мастацкай літаратуры"), што пачынае па сутнасці паслячарнобыльскую старонку ў нашай літаратуры. Лепш бы, зразумела, каб яе не было. Але калі ёсць, дык і трэба ставіцца да яе з належнай увагай.

Што і засведчылі Дні літаратуры на Гомельшчыне. А яшчэ яны пераканалі, што для сумленных творцаў на гэтай ніве, як кажучы, шырокае поле дзейнасці. Асабліва, калі прадстаўнікі розных жанраў аб'яднаюцца. А аб'ядноўваюцца ёсць дзеля чаго і ў імя чаго.

Верыцца, што з цягам часу стане папулярнай песня "Дзівасіл" М. Мятліцкага. А ў час паездкі яна гучала неаднакратна. С. Лобач брала ў рукі мікрафон і спявала тое, што знаходзіла водгук у сэрцы кожнага:

**Так замятна шугаюць былыя гады.
Я па сцэжцы знаёмай вярнуўся туды,
Дзе бусліныя крылы — у высях святла,
Дзе пчаслівая казка трымцела-жыла,
Колькі гора чуто мне з узмахамі крыл!
Дзівасіл...**

Палыновай зямлі дзівасіл.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Мінск — Жлобін — Хойнікі — Брагін — Нароўля

Фота А. САБАДАША

М. Замскі: Не было на маёй памяці гумарыста-сатырыка, які б у сваім рэпертуары абмінуў тэму "ненавязлівага савецкага сервісу". Помніце славуты маналог райкінаўскага сантэхніка, які пачынаўся словамі: "Я свой бутэльброд з маслам заўсёды буду мець", маючы на ўвазе, што ў кожнай кватэры ён фігура, без якой не абыходзіцца... Але жарты ў бок. Колькі б мы ні сцвярджалі, што не адным хлебам жывы чалавек, што дух, духоўнае павінна ў ім пераважаць, кажучы па-руску, "среда обитания" кожнага індывідуума складаецца з сугуба матэрыяльных, праявітых рэчаў. Нават самы заўзяты тэатрал не рызыкне пайсці ў тэатр у дзіравых чаравіках, з якіх вытыркаюцца пальцы, або ў зашмальцованым касцюме. Не трэба даводзіць, як моцна сапсаваць настрэй, ды што настрэй — жыццё і самаму вялікаму інтэлектуалу непрацуючы халадзільнік ці тэлевізар, звычайны прас або пыласос, электраправодка, вадаправод і іншыя прадметы,

яму будзе выплачана.

— І ўсё-такі, гэта не прыватызацыя ў тым сэнсе, які мы звычайна ўкладаем у гэтае класічнае паняцце? Хутчэй за ўсё гэта свайго роду кааператыву савецкага ўзору пры моцным дзяржаўным кантролі. Гэта значыць, пры мінімальнай самастойнасці.

— Што тычыць самастойнасці, дык яе ў іх хапае. Калектыву той жа "Яліны" можа сваім рашэннем, да прыкладу, прадаць абсталяванне, якое яму непатрэбна, набыць новае, правесці змены ў кіраўніцтве і г. д. Гэта — пра абутнікоў. Свае аналагічныя фірмы і аб'яднанні маюць і цырульнікі (фірма "Усход"), і фатографы (фірма "Вілія"), іншыя службы бытавога абслугоўвання.

— Я гутарыў з работнікамі цырульні, размешчанай на Лагойскім тракце, з фатографамі атэлье ў доме быту ля Камароўскага рынку, з іх наведвальнікамі. Ні тыя, ні другія, як я мог упэўніцца, не бачаць істотных змен у рабоце гэтых служб пасля

мы завозім з Украіны і Башкірыі, штучныя хлорпрэнавыя каўчукі для вытворчасці абутковага клею з Ервана, бо ва ўсім СНД вырабляюцца яны толькі там. Да распаду СССР нас абслугоўвала 362 прадпрыемствы краіны. З большасцю з іх сувязі цяпер парваны. Вось яшчэ прыклад. У свой час вялікім попытам у рэспубліцы карысталіся пральныя машыны "Волна" вытворчасці Горкаўскага аўтазавода. У Беларусі гэтай машынай карысталася амаль дзесьці працэнтаў насельніцтва. Пры ўсіх яе станоўчых якасцях адзін з вузлоў, менавіта цэнтрафуга, у ёй вельмі часта выходзіла са строю. Апошнім часам мы літаральна завалены заяўкамі аб замене гэтых вузлоў. Вырашылі паехаць на Горкаўскі аўтазавод і дамовіцца аб пастаўцы нам тых цэнтрафуг. Добра, кажучы там, але прадамо толькі за наяўныя грошы. А дзе ж мы возьмем наяўныя грошы? Паводле паставы Нацыянальнага банка рэспублікі, абнавіць можна толькі суму, якая не перавышае 50 мінімальнага зарплат, гэта значыць — максімум 5 мільёнаў рублёў. Вось і прыехалі да хаты ні

— І ўсё-такі мне незразумела, чаму толькі выклік майстра па рамонце халадзільніка, ці тэлемайстра абыходзіцца кліенту ў 50 тысяч рублёў? Толькі за выклік! А ён можа прыйсці і сказаць, што нічым дапамагчы не можа — няма дэталей, вузлоў і да т. п. Або пахаванне нябожчыка, якое, жак падамаць, каштуе некалькі мільёнаў рублёў. Ну якія ўжо тут вы церпіце выдаткі? Дарэчы, які сярэдні заробак у сферы бытавога абслугоўвання?

— Летась ён склаў 622 тысячы рублёў.

— Шаўцы, з якімі я размаўляў, казалі што зарабляюць больш як мільён.

— Гэта ў горадзе. У сельскай мясцовасці толькі 200-300 тысяч. Сядзяць без працы. Толькі за мінулы год мы згубілі 28 працэнтаў сваёй кліентуры.

— Зачараванае кола. Вы губляеце кліентуру з-за дарагоўлі паслуг і, разам з тым, з-за гэтага несце вялікія страты. Але ж, знізішы кошт паслуг, вы б вярнулі тыя, згаданыя вамі, 28 працэнтаў кліентаў, якія цяпер лічаць за лепшае не мець з вамі справу, ды прываблілі б новых.

— Няма такога дня, каб мы не займаліся пытаннямі ахопу бытавымі паслугамі як мага большага кола насельніцтва, у тым ліку і за кошт павышэння якасці гэтых паслуг, лепшага абслугоўвання і г. д. Але пайсці на зніжэнне цэн мы не можам. Мы тады проста, як кажучы, вылецім у коміні.

— Якая рэнтабельнасць на прадпрыемствах вашай галіны?

— Усяго 5 працэнтаў. Некалі яна складала 15-30 працэнтаў. Так што ў нас амаль не застаецца сродкаў на аднаўленне вытворчасці, а трэба ж купляць абсталяванне, нешта будаваць і г. д. Гэта — па-першае. Па-другое, не трэба забываць, што Белбытсаюз — утварэнне дзяржаўнае, хоць у яго сістэме існуюць розныя формы ўласнасці. І кіруемся мы ў тым жа цэнаўтварэнні, які ў іншай сваёй дзейнасці адпаведнымі ўказаннямі і інструкцыямі Кабінета Міністраў краіны.

— І многа такіх інструкцый?

— Вось такая папка (паказвае на тоўстую папку на сваім сталі) у кожным аддзеле. Ды б'яды не ў колькасці, б'яды ў тым, што яны пастаянна мяняюцца. Да прыкладу, сёлета ў сакавіку мы атрымалі некаторыя інструкцыі, якімі нам трэба было кіравацца з самага пачатку года. Але ж прайшло ўжо амаль тры месяцы, многае зроблена, і пачынаюцца званкі, што рабіць, як звесці канцы з канцамі, каб не парушаць тую інструкцыю.

— І, ўсё-такі (я зноў за сваёй!), пашырыць сваю кліентуру без зніжэння кошту паслуг вам не ўдасца. Больш спажываюць, больш тавараварот — рэчы мне, здаецца, відавочныя.

— Ды нават калі б мы мелі магчымасць знізіць цэны ўдвая, яны б, пры цяперашнім збыдненні насельніцтва, многім былі б не па кішні. Вось вам такі прыклад. Некалі нашы абутковыя прадпрыемствы шылі ў год па 1 мільёну 200 тысяч пар абутку. І ўвесь ён раскупляўся. Летась было выпушчана 800 тысяч, але і гэта не ўдалося рэалізаваць.

— У любой краіне з рыначнай эканомікай гаспадар таго абутку адразу б скасіў цэну і прадаў бы яго. Невыпадкова, там практыкуюцца сезонныя распродажы тавараў па нізкіх цэнах. Хоць, думаю, прадпрыемствы пры гэтым прагараюць. За кошт хутчэйшага звароту сродкаў яны, як кажучы, "наверстаюць упушчэнне". Але навошта я вам гэта кажу, калі вам на гэта патрабуецца адпаведны дазвол урада, а тамашні чыноўнік нізавашта не возьме на сябе такую адказнасць.

Вось тут, відаць, да месца закрануць тэму прыватнага прадпрыемства ў галіне бытавога абслугоўвання насельніцтва. Прыватная шавецкая майстэрня, прыватная цырульня, прыватнае фатаатэлье, прыватнік-майстар па рамонце гадзіннікаў і г. д., і да т. п. Што можа быць больш натуральным? У кожнай цывілізаванай краіне, дзе дбаюць пра інтарэсы чалавека, менавіта на іх трымаецца ўся сфера паслуг. Вы ж, Уладзімір Сяргеевіч, мабыць, бываеце ў замежных камандзіроўках, хоць у той жа Польшчы, хіба там бытавое абслугоўванне — не ў руках прыватніка?

— Прыватніка. Я быў у Германіі, дзе цікавіўся арганізацыяй хімічэскага адзлення. Зайшоў у адну, па-нашаму, "хімічэску". Вялізны светлы пакой, самае сучаснае абсталяванне, працуюць два майстры. Стаіць чарга. Не сказаць, каб вялікая, але — чарга. Вы кажаце пра высокую цэны ў нас. Дык вось, хімічэска штаноў у немцаў каштуе 5 марак, на нашыя грошы — 40 з нечым тысяч рублёў. У нас такая аперацыя абыходзіцца кліенту ў меншую суму.

(Працяг на стар. 15)

ЖЫЦЦЁ І БЫТ

З ПРЭЗІДЭНТАМ БЕЛБЫТСАЮЗА УЛАДЗІМІРАМ ЯГОРАВЫМ
ГУТАРЫЦЬ КАРЭСПАНДЭНТ "ЛІМА" МІХАСЬ ЗАМСКІ

якія акружаюць чалавека ў паўсядзённым жыцці. Нехта можа сказаць, што ўсё не вечнае, усё псуецца і ламаецца. Асабліва пры нашым славутым "качэстве". Вось тут і павінна, Уладзімір Сяргеевіч, і прыйсці на дапамогу ваша служба бытавога абслугоўвання.

Дарэчы, шукаючы вашы каардынаты, я пазваніў у даведчаную "09" і папрасіў даць мне тэлефон Міністэрства бытавога абслугоўвання. Аказваецца, я адстаў ад жыцця — такога міністэрства ўжо не існуе...

У. Ягораў: Так, ужо некалькі гадоў яго функцыі ажыццяўляе Беларуска-рэспубліканскі саюз прадпрыемстваў бытавога абслугоўвання, скарачана — Белбытсаюз.

— Чым гэтыя змены былі выкліканы?

— Тым, што змянілася сама структура галіны, набылі новае аблічча формы і змест бытавога абслугоўвання. Я маю на ўвазе раздзяржаўленне структурных падраздзяленняў гэтай сферы эканомікі.

— Ёсць такое паняцце, як малая прыватызацыя, якая павінна, лічыцца, у першую чаргу пачынацца з магазінаў, цырульняў, шавецкіх майстэрняў, фатаатэлье і іншага падобнага промыслу.

— З 256 прадпрыемстваў нашай сістэмы толькі менш паловы застаюцца на сённяшні дзень цалкам дзяржаўнай уласнасцю. Астатнія або выкуплены іх калектывамі (форма калектывнай уласнасці), або перададзены ў арэнду, або наогул выкуплены ў прыватную ўласнасць. Мала ў якой сферы эканомікі новыя формы ўласнасці набылі такое развіццё, як у нас.

— Па даўняй завядзёнцы, перад тым, як сустрэцца з кіраўніком той ці іншай галіны народнай гаспадаркі краіны, я стараюся пабыць у нізавых структурах, пагутарыць з людзьмі, даведацца аб праблемах, якія іх турбуюць. Так і цяпер, перад тым, як сустрэцца з вамі, я завітаў у некаторыя дамы быту, цырульні, фатаатэлье, пункты хімічэскага адзлення. Пэўнай нечаканасцю аказалася для мяне адсутнасць такой пасады, як дырэктар таго дому быту. Аказваецца, усе службы, якія тут размешчаны, ад майстэрні па рамонце абутку да пункта прыёму адзлення ў хімічэску і вырабу ключоў, існуюць абсалютна аўтаномна, з яўляючыся арандатарамі памяшкання. "А каму паскардзіцца, калі ты нечым незадаволены?" — спытаў я ў загадчыцы майстэрні па рамонце абутку Галіны Левашкевіч у доме быту на праспекце Скарыны, 40 (акурат каля нашай рэдакцыі)? Жанчына паціснула плячымі: "Як каму — дырэктару фірмы "Яліна", да якой мы належым". Па яе словах, тая "Яліна", акрамя фабрыкі па пашыве і рамонце абутку, мае ў горадзе яшчэ 65 майстэрняў, якія месяцацца ў арандаваных памяшканнях.

— Яна вам усё правільна растлумачыла. Дадамо толькі, што "Яліна" з'яўляецца калектывнай уласнасцю. Што гэта сабой уяўляе на практыцы? Праз гарадское ўпраўленне па прыватызацыі была зроблена ацэнка памяшкання фабрыкі, абсталявання, сыравіны і да т. п. Усё гэта было выкуплена калектывам прадпрыемства і стала калектывнай уласнасцю. Кожны працаўнік тут цяпер мае сваю долю ўласнасці і калі пажадае выйсці з фірмы, яна

таго, як тут змянілася форма ўласнасці. Загадчыца згаданай цырульні на Лагойскім тракце ніяк не магла ўцягну растлумачыць мне, што ўяўляе сабой іх фірма "Усход", якая тут форма ўласнасці. "Вам лепш пагаварыць пра гэта з кіраўніцтвам, яно пра ўсё гэта лепш ведае", — сказала яна і скардзілася на высокую вытворчыя планы, якія амаль негачыма выканаць. Відаць, яна не маніла, у разгар працоўнага дня цырульня была паўпустая.

— Многія людзі цяпер і стрыгуцца, і голяцца, і робяць манікюр дома...

— Дзіва што! Самая танная мужчынская стрыжка каштуе каля 30 тысяч

з чым. Узнікла была думка набыць гэтыя вузлы па бартэры. Але на бартэр сёння расіяне ідуць неахвотна, ды і, шчыра прызнаюся, рызыкуючы гэта справа — можама адвезці свой тавар і нічога не атрымаць узамен, такіх выпадкі былі. Але мы не губляем надзеі тая цэнтрафугі набыць, думаем зноў туды накіраваць сваіх людзей, магчыма, удасца неяк дамовіцца.

— Ці не ўсе нашы сённяшнія эканамічныя бядоты зараз спісваюцца на разрыў эканамічных сувязяў, які наступіў пасля развалу СССР? Але ж сусветная практыка сведчыць аб тым, што ніводная галіна эканомікі не можа спраўна функ-

рублёў. Жанчынам розныя там укладкі валасоў, завіўкі, фарбоўка абыходзіцца ў 70-80 тысяч. Гэта ж амаль месячная мінімальна зарплата. Вар'яцкія цэны ў іншых службах. Адзін каларовы здымак — 30-50 тысяч, рамонт абутку — ад 15 да 50 тысяч, памыць кілаграм бялізны ў пральні самаабслугоўвання — 5-6 тысяч рублёў. Гэта — самаабслугоўвання, а ў звычайнай пральні яшчэ даражэй. Пералік падобна можна працягнуць бясконца. Невыпадкова кажучы, што калі ў цябе зламаўся тэлевізар ці халадзільнік — гэта амаль стыхійнае бедства.

— Так, рамонт халадзільніка можа абысціся больш, як у мільён рублёў. А што вы хочаце — адзін кампрэсар каштуе паўмільёна. Дадайце да гэтага яго прывозку, устаноўку, іншыя работы — вось і набягае мільён з нечым. Вы здзіўляецеся, ці нават абуряецеся тым, што дорага каштуюць бытавыя паслугі. Але ж не забывайце, у што нам абыходзіцца зыходныя матэрыялы — фотоплёнка, фотапапера, хімікатывы ў тых жа фатаатэлье, парфума, фарба, спірт у цырульнях, клей, гума, скура, цвікі і іншыя шавецкія матэрыялы, металавырабы, ніткі, іголки, швейныя і вязальныя машыны, біжутэрыя і да т. п. Можаче ўявіць, у ва што нам абыходзіцца, да прыкладу, перхлорэтылен, неабходны кампанент хімічэскага адзлення, які

цыянаваць, калі будзе замыкацца ў мержах адной краіны. Неаднойчы чытаў, што самыя буйныя таваравытворцы, скажам, тая ж аўтамабільныя гіганты ў Злучаных Штатах Амерыкі, маюць сотні, а мо і тысячы пастаўшчыкоў ва ўсім свеце.

— Там абсалютна іншая, так бы мовіць, дысцыпліна паставак. Фірма ці прадпрыемства, якія парушылі дамоўленасць аб тэрмінах паставак нейкіх вузлоў ці дэталей (аб іх якасці я ўжо не кажу) таму ж Форду, выбываюць з "гульні". Ад іх паслуг адразу адмовяцца.

— Абсалютна з вамі згодны. Таму што ёсць зацікаўленасць, зацікаўленасць прыватніка. Але пра гэта мы з вамі яшчэ, спадзяюся, пагаворым. Давайце вернемся да балючага пытання цэнаўтварэння. Так, вашы аргументы аб дарагоўлі зыходных матэрыялаў, якія вам даводзіцца набываць, гучаць пераканаўча. Вы маглі б дадаць да гэтага і падаткі, і кошт арэнды памяшканняў, камунальных паслуг — вады, целпазабеспячэння, электраэнергіі і да т. п., якія таксама няспынна растуць.

— Не тое слова — у агульных выдатках плацяжы за камунальныя паслугі займаюць значнае месца.

ВЕЧНАЗЯЛЁНАЕ
ДРЭВА РАМЁСТВАЎ

— так называецца выстава народнай творчасці, якая адкрылася ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі. Яе мэта — паказаць сучасны стан гэтага віду нацыянальнай культуры, асаблівасці і характар народнага мастацтва ў нашы дні. Экспазіцыя пабудавана па рэгіянальным прынцыпе, што дае магчымасць параўноўваць развіццё рамёстваў у розных мясцінах рэспублікі. Тут прадстаўлены ўсе віды рамёстваў, якія быталі з даўніх часоў на нашай зямлі: ткацтва і разьба па дрэве, саломалляценне і ганчарная справа, лазалляценне і інкрустацыя, вышыўка. А такія віды народнай творчасці, як ткацтва, выцінанка, саломалляценне, захаваныя традыцыі, узбагаціліся яшчэ і новымі матывамі, узорами, а каларыт стаў больш яркі, насычаны.

Яўген КАЗЮЛЯ, БЕЛТА

На здымках: у залах выставы. Фота айтара.

АСІПОВІЧЫ —
ФРАНЦУЗСКАЯ
ПРАВІНЦЫЯ

“Правінцыйны французскі гарадок” — так назваў сваю работу малады мастак-кераміст з Асіповічаў Ігар Журакоўскі. Гэта набор гліняных шахматных фігур, выкананых у своеасаблівым стылі. Сёлета Ігар паступае ў Інстытут культуры на аддзяленне “Беларускія мастацкія рамёствы”, а таму гэта ягоная работа з глінай, трэба меркаваць, не апошняя.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА

ДА 125-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКІ

Сярод геніяў украінскага прыгожага пісьменства асобае месца займае Леся Украінка (1871—1913), выдатная паэтэса, драматург, перакладчыца, крытык, публіцыст... Творы яе даўно заваявалі ўсеагульнае прызнанне ў сябе на Бацькаўшчыне, перакладзены на дзесяткі моў народаў свету. Асобныя з іх публікаваліся і ў перакладзе на беларускую мову як у перыёдыцы, так і ў кніжных выданнях.

Сапраўдным шэдэўрам Лесі Украінкі з’яўляецца драма-феерыя ў 3-х дзеях “Лясная песня” (1911). У гэтым творы ўкраінскі фальклор і родная для пісьменніцы валынская язычніцкая міфалогія ўзняты да вышыні ўсечалавечых праблем — этычных, экалагічных, філасофскіх. Сваёй праблематыкаю, вобразамі-персанажамі, матывамі, нават характарам самой міфалогіі “Лясная песня” надзвычай блізкая і

нам, беларусам, асабліва жыхам беларускага Палесса. Упершыню “Лясную песню” на беларускую мову пераклаў Х. Жычка сорак гадоў таму назад, у час падрыхтоўкі да выдання кнігі “Вершаў і паэм” Лесі Украінкі (1957). Прапануем сёння ўвазе чытачоў урывак з I-й дзеі драмы-феерыі ўзяты з новага, другога па ліку, яе поўнага беларускамоўнага працятання. Узнік гэты пераклад не

толькі таму, што мне захацелася узнавіць нешта па-новаму, больш дакладна, на ўзроўні сённяшніх вымог мастацкага перакладу, але і з жадання прыпасці да чыстай крыніцы Лесінага слова, яшчэ раз адчуць яго свежасць і гаючасць. Бо слова гэтае жыццядайнае і вечно жывое.

Рады буду, калі гэта адчуоць і чытачы перакладу.

Вячаслаў РАГОЙША

Леся УКРАЇНКА

ЛЯСНАЯ ПЕСНЯ

ДЗЕЯ 1

Улессе ўсё роўна як заслонена пясчотнай зялёнай вуаллю, дзе-нідзе ўжо і вершаліны дрэў пацягнуты зялёнаю фарбаю. Возера стаіць поўнае, у зялёных берагах, як у руцвяным вянку.

З лесу на паляну выходзяць дзядзька Леў і яго пляменнік Лукаш. Леў ужо стары чалавек, паважны і дужа добры з выгляду; па-палеску доўгія валасы белымі хвалямі спадаюць на плечы з-пад сівой ваўнянай шапкі-рагаткі; апрануты Леў у палатнянае адзенне і ў светла-шэрую, амаль белую світку; на нагах пасталы, у руках клоўня (малая рыбацкая сетка), каля пояса на папрусцы сцізорык, цераз плячо — сплечены з лыку кашэль на шырокім рамяні.

Лукаш — вельмі малады хлопец, прыгожы, чарнабровы, стройны, у вачах яшчэ нешта дзіцячае; апрануты таксама ў палатнянае адзенне, толькі з танчэйшага палатна; кашуля навыпуск, мярэжаная беллю, з адкладным каўняром, падпяразаная чырвоным поясам, каля каўняра і на манжэтах — чырвоныя засцежкі; світкі ён не мае; на галаве брыль; на поясе сцізорык на матузку і конаўка з лыку. Дайшоўшы да берага возера, Лукаш спыніўся.

Леў
Чаго ж ты прыпыніўся? Тут жа нельга дайсці да рыбы. Іліста і гразка.

Лукаш
Ды я хацеў бы выразаць жалейку — чарот на гэта тут у самы раз.

Леў
Жалеек тых даліха ты ўжо маеш!

Лукаш
Ну, колькі ж іх? — з вярбы, каліны ды з ліпы — вось і ўсё! А трэба зрабіць яшчэ з чароту, бо яна найлепей грае.

Леў
Ат, пазабаўляйся, на тое свята Бог даў.

Заўтра ж прыйдзем хаціну ставіць тут. Бо час ужо скаціну выганяць улес. Вунь бачыш, як навакол трава зазеленела?

Лукаш
Няўжо на гэтым месцы мы асядзем? Мясціна, кажучь людзі, тут ліхая...

Леў
Як для каго. Я ведаю, нябожа, каля чаго і як з чым абысціся: дзе крыж паставіць, дзе ўвагнаць асіну, дзе проста тройчы плюнуць, ды і годзе.

Пасеем ля хаціны мак-відук, пасля пасадзім цёран ля парога і не дамо злой сіле падступіцца. Ну, я пайду, а ты сабе як хочаш.

Расходзяцца. Лукаш ідзе да возера і знікае ў чароце. Леў ідзе па беразе і паступова знікае за вербамі.

Русалка
(выплывае на бераг і крычыць)
Дзядуля! Лесавік! Бяда! Ратуйце!

Лесавік
(малы, барадаты дзядок, рухавы, з сур’ёзным выглядам; у рудой вопратцы колеру кары, у валахатай шапцы з куніцы)
Чаго табе? Чаго крычыш?

Русалка
Там хлопец чарот на дудкі рэжа!

Лесавік

Ну і што?
Каб той бяды! Якая ты скупая!
Вось тут хаціну будучь будаваць — я й то не бараню, абы не секлі сырое дрэва.

Русалка

Ёечкі! Хаціну?!
Дык людзі ж будуць тут?!
Ой, тыя людзі з-пад саламяных стрэх!

Я не цяплю іх!
Саломеннага духу не трываю!
Я іх таплю, каб вымыць у вадзе той ненавісны дух. Заласкачу тых набрыдзяў насмерць!

Лесавік

Не гарачыся!
Бо дзядзька Леў паселіцца ў хаціне, а ён наш сябар. Гэта жартам ён асінаю ды цёрнам нас пужае...
Люблю старога. Бо калі б не ён, даўно, даўно ўжо гэты дуб

сканаў бы, што столькі бачыў нашых сходак, танцаў і лесавых вялікіх таямніцаў.

Яго ўжо немцы мералі, наўкола ўтрох пасталі, ўзяўшыся за рукі — і ледзьве абнялі. Давалі грошы, ды дзядзька Леў запрысягнуў

жыццём, што дуб не дасць нікому спілаваць. Тады ж і я на бараду пакляўся, што дзядзька Леў і ўся яго радня век не сустрэнуць крыўды ў гэтым лесе.

Русалка

Ого! А бацька мой ўсё роўна іх утопіць!

Лесавік

Няхай не мерыцца! Бо завалю я возера да дна апалым лісцем!

Русалка

Ой, ліханька, як страшна! Ха-ха-ха! (Знікае ў возеры)

Лесавік нешта бурчыць, закурваючы люльку, потым сядзе на калоду. З чаротаў выплывае ціхі голас жалейкі — мілагучны, пералівісты. І па меры таго як ён ажыўляецца, ажывае ўсё ў лесе. Спачатку на вярбе і вольхах задрыжэлі завушніцы, затым бяроза лісцем залепятала. На возеры распуціліся белыя лілеі і пазалацелі кветкі лотачі. Шыпышына паказала далікатныя бутоны. З-за камля старой, напалову ўсохлай, расшчэпленай вярбы выходзіць Маўка, у светла-зялёным адзенні з распущанымі чорнымі, з зялёным адлівам, косамі, распраўляе рукі і праводзіць даланёю па вачах.

Маўка

Ой, як я доўга спала!

Лесавік

Доўга, дочка!
Ледзь сон-трава не адцівала зусім. Вось-вось зязюля маселка саб’е, чырвоныя пантофелькі абубе і распачне лічыць гадочкі людцам. Папрыляталі з выраю ўжо госці: вунь жоўтыя пушынкы-качаняткі на чыстым плёсе бавяцца гульнёй.

Маўка

А хто мяне збудзіў?

Лесавік

Відаць, вясна.

Маўка

Вясна яшчэ ніколі не спявала

так, як цяпер. Ці гэта, можа, сон?

Лукаш зноў іграе.

Не... чуеш? Во! Няўжо вясна спявае?

Лукаш іграе тую самую мелодыю, толькі ўжо бліжэй.

Лесавік

Не, гэта хлопец грае на жалейцы.

Маўка

Які хлапец?

Мо “Той, што грэблі рве”?

Вось не чакала ад яго такога!

Лесавік

Ён чалавек, пляменнік дзядзькі Льва, Лукаш завецца.

Маўка

Я яго не знаю.

Лесавік

Бо ён упершыню тут. Не тутэйшы, здалёку сам, аж з тых бароў сасновых, дзе наша баба зімаваць так любіць; асірацеў ён з маці-удаваю, дык дзядзька Леў прытулак даў абоім...

Маўка

Хацела б паглядзець я на яго.

Лесавік

Нашто табе ён?

Маўка

Пэўна, ён прыгожы!

Лесавік

Ты на хлапцоў людскіх не заглядайся. Лясным дзядзючатам гэта небяспечна...

Маўка

Які ж, аднак, дзядуля, стаў ты строгі! Няўжо мяне ты так трымаць уздумаў, як Вадзянік Русалку?

Лесавік

Не, дзіцятка, цябе я не трымаю. Гэта той, як толькі можа, у дрыгву гнілую жывое ўсё засмоктвае. А я звык волю шанаваць.

Гуляй з вятрыскам, пабаўся з Пералеснікам. А хочаш, то сілы вод, лясоў, паветра, гораў прываблівай к сабе і прычароўвай, але старонься слежак чалавечых, бо там не ходзіць воля — там журба цяжар свой носіць. Абмінай іх, доня: раз толькі ступіш — і прапала воля!

Маўка

(смяецца)
Ну як жа так, каб воля — ды прапала? Так некалі і вецер прападзе!

Лесавік хоча штосьці адказаць, але выходзіць Лукаш з жалейкай.

Лесавік і Маўка хаваюцца. Лукаш хоча надрэзаць нажом бярозу, каб спуціць сок. Маўка кідаецца і хапае яго за руку.

Маўка

Не руш! не руш! не рэж! не забівай!

Лукаш

Ды што ты, дзеўчына? Ці ж я разбойнік?

Я толькі захацеў пакаштаваць бярозавіку.

Маўка

Гэта ж кроў яе! Не пі, не пі крыві маёй сястрыцы!

Лукаш

Бярозу ты сястрою называеш? Хто ж ты такая?

Маўка

Я — лясная маўка.

Лукаш
(не так здзіўлена, як уважліва
прыглядаецца да яе)

А, вось ты хто! Я ад старых людзей
не раз пра мавак чуў, але ад роду
яшчэ не бачыў.

Маўка

А хацеў бы ўбачыць?

Лукаш

Чаму б і не?.. А ты зусім такая,
нібы дзяўчынка... не,

хутчэй, як панна,

і рукі белыя, і стройная надзіва,
і неяк так убрана не па-наску...
Адно — вачэй зялёных я не бачу.

(*Прыглядаецца*)

Ды не, цяпер зялёныя... былі ж,
як неба сіняе... О! пачамнелі,
як тая хмара... чорныя цяпер,
ці карыя... здзіўная ты ўсё ж!

Маўка

(*усміхаючыся*)

Ці даспадобы я табе?

Лукаш

(*саромеючыся*)

Не знаю...

Маўка

(*смяючыся*)

Хто ж ведае?

Лукаш

(*зусім прысаромлены*)

Пра гэта не пытаюць...

Маўка

(*ічыра здзіўшыся*)

Чаму ж пра гэта запытаць не можна?

Вунь пра сябе пытаецца шыпшына:

"Ну, як дзяўчына?"

А зверху ясеню вешцем ёй ківае:

"Лепш не бывае!"

Лукаш

Я і не знаў, што так яны гавораць.

Нямое дрэва, думаў я, дыг годзе.

Маўка

Нямога ў лесе ў нас няма нічога.

Лукаш

Няўжо ўвесь час ты ўсё сядзіш

у лесе?

Маўка

З яго я не выходзіла ад роду.

Лукаш

На свеце ты даўно жывеш?

Маўка

Прызнацца,

ніколі я не думала пра гэта...

(*Задумваецца*)

Здаецца мне, што я жыла заўсёды...

Лукаш

Усё была такая, як цяпер?

Маўка

Здаецца, што такая...

Лукаш

Хто ж твой род?

ці ты яго зусім не знаеш?

Маўка

Знаю.

Ёсць Лесавік. Заву яго "дзядуля",

а ён мяне "дачушка" або "доня".

Лукаш

То хто ж ён — дзед ці бацька?

Маўка

Я не знаю.

Ці не ўсё роўна?

Лукаш

(*смяецца*)

Дзіва ды і годзе

з вас, лесавых! А хто ж табе тут маці,

ці бабка, ці ўжо як у вас завуць?

Маўка

Здаецца мне, што тая вунь вярба,

сухенькая, старая — мая мама;

яна мяне зімою прытуліла

і мяккім лісцейкам сама заслала

маю пасцельку.

Лукаш

Там і зімавала?

А што ж ты там рабіла ўсю зіму?

Маўка

Нічога. Спала.

Хто ж зімой што робіць?

Спіць возера, спяць дрэвы і чарот.

Вярба парыпвала: "Засні, засні..."

І сніла сны я, белыя ўсё сны:

на срэбры ззялі самацветаў горы,

бялелі травы, кветкі. Ціха зоры

прыветлівыя, белыя, спадалі

і азаралі белізнаю далі.

Святочна, бела, чыста і ўрачыста

было навокал. Яркія маністы

гарэлі скрозь — і блізка і далёка.

Я спала. Грудзі дыхалі так лёгка!

Ружовай ніццю у тых белых снах

узор свой ткалі мрой. Ні вясна,

ні лета мрояў не саткуць такіх —

спакойных і блакітна-залатых...

Пераклаў з украінскай

В. РАГОЙША

НОВЫЯ ПЕРАМОЖЦЫ

КОНКУРСУ ВУЧЭБНЫХ КНІГ У БЕЛАРУСКИМ ФОНДЗЕ СОРАСА

Наш штотыднёвік неаднойчы інфармаваў
чытачоў аб адкрытым конкурсе на новыя
гуманітарныя дапаможнікі для сярэдніх школ
і ВНУ. Конкурс быў абвешчаны ў пачатку 1994
г. Праграмай "Абнаўленне гуманітарнай
адукацыі ў Беларусі" Беларускага фонду
Сораса сумесна з Міністэрствам адукацыі і
навукі нашай краіны. У красавіку "ЛіМ", а
таксама "Настаўніцкая газета" надрукавалі
інфармацыю аб першых выніках конкурсу, а
таксама імёны і прозвішчы аўтараў і назвы
першых 20 дапаможнікаў, рэкамендаваных
Стратэгічным камітэтам Праграмы да выдання.

У канцы мая быў разгледжаны новы шэраг
вучэбных кніг, дапрацаваных паводле заўваг і
рэкамендацый рэцензентаў. Былі вызначаны
яшчэ 15 рукапісаў-пераможцаў. Вось імёны
новых пераможцаў адкрытага конкурсу
(друкуем па секцыях і па алфавіце, з захаваннем
мowy арыгінала).

СЕКЦЫЯ "ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ"

Бярозкіна Н. Ю. Гісторыя беларускага
кнігадрукавання (XVI — пачатак XX ст.) (для
ВНУ)

Давыдова Э. Н., Рыбаков А. Е. Гісторыя
і арганізацыя дэлепрадукцыі ў Беларусі
(для ВУЗов).

Лакотка А. І. Народнае дойлідства.
Ілюстраваны тлумачальны слоўнік (Дапаможнік
па этнаграфіі і краязнаўстве для ВНУ і школ).

Сарокін А. М. На ростанях айчынай
гісторыі. Беларуская вёска: ад Дзэрэта да
Кодэкса аб зямлі (1917—1990 гг.) (для вык-
ладчыкаў, студэнтаў, аспірантаў, настаўнікаў).

Смятаннікаў В. С. Беларусазнаўства.
Метадычны дапаможнік (для сярэдніх
спецыяльных навучальных устаноў).

**Шумейко М. Ф., Казак К. И., Селемнев
В. Д.** Архивоведение Беларусі (для ВУЗов).

СЕКЦЫЯ "БЕЛАРУСКАЯ ФІЛАЛОГІЯ"

**Бардовіч А. М., Круталевіч М. М.,
Лукашанец А. А.** Словаўтваральны слоўнік
беларускай мовы (для гуманітарных ліцэяў,

сярэдніх школ, ВНУ).

СЕКЦЫЯ "АГУЛЬНАЯ ФІЛАЛОГІЯ"

Малюковіч С. Д. У свеце міфаў
(Старажытная Элада). (Для сярэдніх школ).

**Нестеренко А. А., Гронская Г. М.,
Гронский В. В.** Русская литература в контексте
мировой. Пособие для ВУЗов.

Норман Б. Ю. Основы языкознания (для
гуманитарных лицеев и колледжей).

Шабловская И. В. История зарубежной
литературы XX века (первая половина) (для
ВУЗов).

СЕКЦЫЯ "КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА,
БАГАСЛОУЕ"

**Агранович-Пономарева Е. С., Литвинова
А. А.** Архитектурная колористика: Практикум
(для студентов, обучающихся по специальности
"Архитектура")

СЕКЦЫЯ "ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ"

Буснюк М. В. Вольнае пачатковае
навучэнне матэматыцы і мысленню: Метадычны
дапаможнік для настаўнікаў, выхаватэляў і
бацькоў.

Кобитина И. И. Мир бумажных игрушек
(пособие для воспитателей детский садов).

Соловьяничик А. И. Путешествие в страну
Флоры и Фауны (дидактический материал по
ботанике и зоологии).

Чарговая група конкурсных вучэбных
дапаможнікаў будзе разглядацца ў ліпені.
Апошнія дапрацаваныя рукапісы аўтары
спадзяюцца прадставіць у Праграму ў верасні.
Тым часам будуць абвешчаны новыя конкурсы:

у Праграме "Абнаўленне гуманітарнай адукацыі
ў Беларусі" Беларускага фонду Сораса зараз
разглядаюцца новыя прапановы па стварэнні
сучаснага пакалення дапаможнікаў — шляхам
спецыялізаваных конкурсаў, падрыхтоўкі
заказных кніг па пэўных прадметах, перакладаў,
сумесных выданняў з некаторымі краінамі
СНД.

Н. К.

БЕЛАРУСКАЯ АКАДЭМІЯ МАСТАЦТВАЎ АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасада прафесарска-
выкладчыцкага складу:

дацэнт кафедры майстэрства акцёра і рэжысуры	1
старшы выкладчык кафедры малюнка	1
старшы выкладчык кафедры жывапісу	2
старшы выкладчык кафедры інтэр'ера і абсталявання	1
дацэнт кафедры мадэлявання адзення і мастацкага ткацтва	1
старшы выкладчык кафедры мадэлявання адзення і мастацкага ткацтва	1
старшы выкладчык кафедры гісторыі і тэорыі мастацтваў	1
выкладчык кафедры гісторыі і тэорыі мастацтваў	1
старшы выкладчык кафедры дэкара-тыўна-прыкладнога мастацтва	1
старшы выкладчык кафедры ману-ментальна-дэкаратыўнага мастацтва	1
выкладчык кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва	1
выкладчык кафедры гуманітарных дысцыплін	3

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня
апублікавання аб'явы.
Заявы і дакументы, згодна палажэн-
ню аб конкурсах, падаваць на імя рэ-
ктара акадэміі па адрасе:
220012, г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 81,
аддзел кадраў; тэл: 232-77-34.

Саюз беларускіх пісьменнікаў
выказвае глыбокае спачуванне пісь-
менніку Уладзіміру ЯКУТАВУ з пры-
чыны напаткаўшага яго гора —
смерці жонкі Зінаіды Андрэеўны
Якутавай.

ЖЫЦЦЁ І БЫТ

(*Працяг. Пачатак на стар. 13*)

— Цудоўна! Але я ўстрымаюся ад
апладысменту. Сярэднямесячны зароб-
бак нямецкай сям'і з чатырох чалавек
летась склаў 5100 марак, або ў пераводзе
на нашыя родныя грошы — больш як
40 мільёнаў. Мяркую, што нават не
многія сем'і "новых беларусаў" валод-
ваюць такімі сродкамі... Але мы, зда-
ецца, крыху адхіліліся ад тэмы. Дык як
наконт нашага роднага прыватнага
прадпрымальніка ў сферы паслуг?

— Мы нікому не забараняем займацца
прыватным прадпрымальніцтвам. Калі ласка,
выкупляй майстэрню, абсталяванне, матэ-
рыялы, плаці падаткі і — працуй. Ды толькі
жадаючых пускаяцца ў такое, так бы мовіць,
свабоднае плаванне — мала.

— Знаёмая песня. Знаёмая хоць бы
па тым, што адбываецца ў нашым аграр-
ным сектары. Нібыта і закон прыняты
аб фермерскай гаспадарцы, і пастановы
рознаы існуюць аб спрыянні такой
дзейнасці, а фермераў у нас не большае,
а менее. Падымаюць рукі ў гару нават
тыя, хто ў свой час вырашыў заняцца
гэтай нялёгкай справай. Улада тлумачыць
гэта тым, што наш селянін не
прызвычаны працаваць аднаасобна,
ён лепш пачувае сябе ў калектыве.
Мана ўсё гэта. Жадаючых заняцца фер-
мерствам хоць адбаўляй. Але ж адчувае
сябе фермер у дзяржаве не сынам, а
пасынкам. Калі ўжо з вялікай ласкі і
даюць яму зямлю ў арэнду, дык самую
горшую, пабудоваць нешта — праблема
з праблем, крэдыт узяць — банкаўскаму
чыноўніку пакланіся, ды адным пакло-
нам не абдыжэшся. Ну і г. д., і да т. п.

Пабыў я ў прыватнай шавецкай май-
стэрні, што месціцца на вуліцы Берас-
цянскай. Належыць яна Сяргею Лявіц-
каму, былому рабочаму згаданай ужо
намі "Яліны". Прыкапіўшы грошай, ён і
выкупіў майстэрню — два невялікія
пакойчыкі, дзе працаваў. Наняў трох
рабочых. Па іх словах, без працы не
сядзяць. Ды і на свае вочы бачыў —
увесь час падыходзілі кліенты. Пага-
варыў з некаторымі з іх. Адна, пахылая
ўжо жанчына, расказала, што абышла
некалькі майстэрняў, дзе ў рамонце ёй
адмовілі — няма патрэбнага матэрыялу,
а тут узялі і зрабілі хутка, ды і нядорага.
Але жывецца Сяргею цяжка, ледзь зводзіць
канцы з канцамі. Душаць падаткі,
вельмі б'е па кішэні аплата за арэнду
памяшкання, за камунальныя паслугі,

паўтара мільёна ў месяц плаціць міліцыі
за сігналізацыю, хоць, здавалася б, калі
ты прыватнік, дык сам вырашай, як табе
бараніцца ад злодзеяў — наймаць
вартаўніка, а гэта, дарэчы, каштавала б
намнога танней, ці зяртацца па
дапамогу да міліцыі. Ды, аказваецца,
тут ён не вольны выбіраць. Вялікі клопат
— набыцьці матэрыялаў, бо прыватнік
ад цэнтралізаванага матэрыяльна-
тэхнічнага забеспячэння адрэзаны. Сё-
тое з матэрыялаў, па словах прыватніка,
даводзіцца здабываць нават на звалках.

— Хутчэй за ўсё гэтыя "звалкі" месціцца
на складах той жа "Яліны", ці скурзавода ў
Гатаве. Матэрыялы там здабываюцца левым
спосабам.

— А мне здаецца, што прыватнік не
абміне і сапраўдную, не ў двухоссях
звалку. Тым больш, што пры нашай
безгаспадарчасці там могуць апынуцца
і вельмі патрэбныя рэчы, да каштоўных
металаў уключна. Пра гэта неаднойчы
пісала прэса.

— Не ведаю, як "каштоўныя металы", а
падбіраць там брудную гуму, скуру, іншыя
падобныя матэрыялы і выкарыстоўваць іх у
рабоче, значыць, груба парушаць санітарныя
нормы, распаўсюджаць заразу. Што тычыць
цэнтралізаванага матэрыяльна-тэхнічнага
забеспячэння, ад якога нібыта адрэзаны
прыватныя прадпрымальнікі, дык гэта
няпраўда. Усё, што маем мы, усё, што
завозім, мы прадаём і прыватнікам. Я нікому
яшчэ ў гэтым не адмовіў, хоць я вам ужо
расказаў, як цяжка ўсё гэта нам дастаецца.

— Я думаю, што прыватны прад-
прымальнік хутчэй бы дамовіўся з пас-
таўкай тых жа цэнтраў на Горкаўскім
аўтазаводзе, і кляў у Ерзване, пра якія
вы згадалі. У яго ж рукі не звязаны, як
у вас, безліччу інструкцый, што можна,
а што нельга...

— Ніхто з прыватнікам не будзе
размаўляць ні на ГАЗе, ні на заводзе ў
Нікалаеве на Амуры — адзіным у СНД
прадпрыемстве, дзе вырабляюцца шавецкія
цівікі, ні ў іншых падобных месцах.

— Здабудзе не па закону, дык у
абыход яго. Гэта ўжо стала нормай
жыцця. І не па віне прыватнага прад-
прымальніцтва.

— У любых выпадках закон парушаць
нельга.

— Нельга, вядома. Але попыт заўсёды
нараджае прапанову. І "працэс" гэты час-
та прымае вымушана нелегальныя формы,

маючы гэтым ценявую эканоміку. Але
не будзем паглыбляцца ў гэтую тэму, яна
вымагае асобнай гаворкі. Пад заслону я
зноў закрану некаторыя пытанні цэнаўта-
рэння ў сферы бытовых паслуг, на якія я,
даруйце, Уладзімір Сяргеевіч, не атрымаў
вычарпальнага адказу. Дык якімі ўсё-такі
выдаткамі, якім сабекошам вызначаецца
кошт выкліку таго ж тэлемайстра ці майстра
па рамонце халадзільнікаў, іншай скла-
данай бытавой тэхнікі? Зноў нагадаю — такі
візіт абыходзіцца кліенту ў 50 тысяч рублёў.

— Пра тэлемайстра нічога вам скажаць
не магу. Рамонтам тэлевізараў мы не зай-
маемся. Раней гэтая служба праходзіла па
ведамстве саюзнага Міністэрства сродкаў
сувязі. Пазней было створана аб'яднанне
"Гарант", якое займаецца рамонтам тэле-
радыётэхнікі. Хто ім кіруе? Непасрэдна
органы ўлады. Што тычыцца рамонта быта-
вой тэхнікі, дык кошт выкліку майстра на
дом вызначаюць самі кіраўнікі прадпрыем-
ства. Але зноў паўтараю: цана на тую ці іншую
паслугу не бярэцца, як кажуць, са столі.
Улічваюцца ўсе выдаткі — сабекошт, падаткі,
арэндная аплата, кошт матэрыялаў, зар-
плата, розныя адлічэнні ў бюджэт і да т. п.

— Самая дарагая паслуга — паха-
ванне нябожчыка: некалькі мільёнаў
рублёў. Хоць не памірай! Што, таксама
тут "сабекошт" занадта высокі? Ці мо
гэтыя грошы ідуць на добраўпарад-
каванне могілак? Але ж большасць з іх
знаходзіцца ў такім жахлівым стане...

— Унясу ў гэтае пытанне яснасць. Аказ-
ванне рытуальных паслуг падзелена паміж
намі і Міністэрствам жыллёва-камунальнай
гаспадаркі. Непасрэдна ў Мінску рытуаль-
нымі паслугамі мы не займаемся. Усё гэта
кляў жыллёва-камунальнай гаспадаркі
горада. Затое ў раёнах мы аказваем усе
рытуальныя паслугі, але і тут самі могілкі —
камунальныя ўласнасць.

— Але ж большасць могілак у
жахлівым стане. Як пабачыш тут гэтых
паўцвярозых капальнікаў магіл, што
нагадваюць абліччам горкаўскіх бася-
коў, адразу станавіцца не па сабе. Але
годзе і пра гэта. Што ўсё-такі ўяўляе
сабой галіна бытовых паслуг, так ска-
жаць, у колькасным вымярэнні?

— Колькі ў нас прадпрыемстваў, я ўжо
казаў. Дадамо да гэтага тысячы майстэ-
рань, атэлье, пунктаў прыёму і да т. п.
Працуе сёння ў нашай сістэме больш за 50
тысяч чалавек. Не хачу хваліцца, але, ня-
гледзячы на наш складаны час, мы змаглі
захаваць службу быту ў рэспубліцы. Аб'ём
паслуг у грашовым вылічэнні толькі за 5
месяцаў гэтага года, да прыкладу, склаў
больш як 246 мільярд рублёў.

— Мне застаецца толькі падзякаваць
вам за ўдзел у нашай гутарцы.

"ШЛЯХІ ЎКРАЇНЦАЎ І БЕЛАРУСАЎ РАЗЫХОДЗЯЦА..."

Імя Германа Бідэра нашы чытачы ўжо сустракалі на старонках "ЛіМа". Вядомы славіст з Аўстрыі неаднойчы наведваў Мінск, у тым ліку і як удзельнік з'езда беларусістаў. Як і многія іншыя даследчыкі, ён прыйшоў да беларускай праблематыкі праз цікавасць да ўкраінскай культуры. Вось чаму ў навуковых працах (свайх і калег), якія даслаў нам Герман Бідэр, мы сустракаем параўнаўчы аналіз моўнага становішча Беларусі і Украіны.

Герман БІДЭР
(Зальцбург)

**"ПЕРСПЕКТЫВЫ
БЕЛАРУСКАЙ
НАРМАТЫўНАЙ МОВЫ
(РУСІФІКАЦЫЯ
ЦІ БЕЛАРУСІЗАЦЫЯ
МОўНЫХ НОРМАў)"**

"Цэнтральнае пытанне: ці беларуская мова як мова выжыве і ці вытрымае яна канкурэнцыю з магутнай рускай? Увядзенне рускай як другой дзяржаўнай мовы (поруч з беларускай, што з 1990 г. фармальна была зацверджана як адзіная дзяржаўная) азначае, што ніхто больш не будзе прыкладаць намаганняў, каб беларускую мову ўжываць у адміністрацыі, у школе, у навуцы (у радыё і тэлебачанні яе выкарыстоўваюць), паколькі большая частка дзяржаўнага населення не будзе звязана з ёю будучыні і ад руска-беларускага двухмоўнага пярэйдзе на адну рускую мову. У святле нядаўніх падзей паўстае такім чынам не столькі пытанне "Русіфікацыя ці беларусізацыя нарматыўнай мовы?", колькі іншае: "Ці ў стане вызначыцца з усё гэтак жа хоць адна сапраўдная мова?"

З выдання "Славянскія мовы", 44/1995.

**Юліана БЭСТЭРС-
ДЗІЛЬГЕРС** (Вена)

**"РЭЦЭПТЫ РУСКАМОўНАЙ
ПАЛІТЫКІ НА БЕЛАРУСІ
І ЎКРАЇНЕ"**

"Мала вядомы ўказ Пятра I 1720 г., у якім патрабавалася ўсе маларускія (г.зн. украінскія) шрыфты перарабіць на рускія. Гэтая забарона са стагоддзя ўстагоддзе становілася ўсё больш жорсткай. Напрыклад, з 1859 г. не дазвалялася друкаваць па-беларуску, з 1863 забаранялася ўкраінская мова ў школе, друкаванне кніг, ужыванне на сцэне і г.д. Гэта рабілася на фоне варожасці да Польшчы і нібыта было абаронай ад польскамоўных уплываў".

"Тэма, што зараз актыўна дыскусуюцца ў асяроддзі беларускіх мовазнаўцаў — беларуская мова да рэформы 1933 г., якая дз факта праз арфаграфічны і марфалагічны аб'яднанні была моцна русіфікавана. Гэта рабілася не для развіцця, а для нацыянальнай асіміляцыі, рэч ясная. Цікава прыгадаць, што ўжо падчас першай сусветнай вайны менавіта немцы, хоць і з пэўнымі палітычнымі мэтамі, пацвердзілі, што беларуская мова — гэта самастойная мова, а не нейкі там дыялект рускай".

"Цікавыя факты перапісу насельніцтва 1989 г. 12,3% украінцаў было цалкам русіфікавана, бо яны, называючы сябе ўкраінцамі, сваёй роднай мовай лічылі рускую. Для беларусаў, якім родная руская мова, гэты працэнт быў — 19,73. Гэта вяло да з'яўлення змешанай моўнай практыкі. На Беларусі гэта так званая трасянка, на Украіне — суржык. Што тычыцца ўсяго складу насельніцтва за 1989 г., то яны падаюцца наступным: Беларусь — 10,15 млн., сярод іх 78%, гэта значыць 7,9 млн., лічаць сябе беларусамі. На Украіне жывуць 52 млн. 39,2 млн. — украінская большасць, таксама 75%. Так што ёсць надзея на захаванне гэтых моў, бо нават у Расійскай Федэрацыі, дзе карэнныя этнасы на сваёй этнічнай тэрыторыі хоць часам і маюць менш 50%, але мову захоўваюць. Ёсць і асаблівы псіхалагічны стэрэатып у беларусаў. Іх песімізм і абывацкае да роднай мовы грунтуецца на тым, што іх народ нібыта "вельмі маленкі".

"У 1772—1918 гг. Заходняя Украіна ўваходзіла ў склад Аўстра-Венгрыі (Галіцыя) і толькі ў 1940 г. была захопленая Савецкім Саюзам. Была вялікая розніца між усходнеўкраінскай і заходнеўкраінскай мовай, і менавіта заходні варыянт быў больш прадуктыўны для фарміравання літаратурнай мовы. А друкаваная культура беларусаў скончылася ў XVII ст. і адраджалася толькі ў XIX ст., але без звароту да колішніх норм старабеларускай мовы.

У аб'яднанні ўкраінскай мовы вядучую ролю адыграў Шаўчэнка. На Беларусі ў сярэдзіне XIX ст. не было моцнага беларускага свядомага руху,

бо зліта дзялялася на польскую і русіфікаваную. Нават такое было, што ў галіцыйскім Кракаве друкаваліся творы Дуніна-Марцінкевіча і Багушэвіча. Толькі зараз пра гэта прыгадваюць, як пра вялікую нацыянальную трагедыю".

"За два лічаныя гады Незалежнай Украіны 1918—1920 гг. была ліквідавана русіфікатарская школа. Беларуская фаза незалежнасці цягнулася адно з сакавіка па верасень 1918 г. Таму і зараз беларусы часта спасылаюцца толькі на прыклад свайго Адраджэння ў 1905—1915 гг., а не на іншыя часы".

"Актыўныя ўкраінскія эмігранты ў Канадзе, ЗША, Германіі стваралі асяродкі ўкраінскіх. У гэтым сэнсе беларуская эміграцыя была менш вядомая".

"Яшчэ трохкі статыстыкі. У канцы савецкага перыяду 60% украінцаў жыло ў гарадах. Беларусы — 75%. Беларусь мае самую вялікую ступень урбанізацыі ва ўсім былым СССР. Тут ёсць спецыфічныя праблемы, бо вясковасць насельніцтва лепш захоўвае родную мову. У Мінску ў 1993 г. па-беларуску размаўлялі 2%, хоць эліта імкнецца прапагандаваць мову".

"Шляхі ўкраінцаў і беларусаў прыкметна разыходзяцца. У той час, як прэзідэнт Кучма, хоць на кепскай, але ўкраінскай мове чытае свае прамовы, беларускі прэзідэнт Лукашэнка праводзіць рэфэрэндум. І бачыць эйфарычную карціну аднаўлення СССР, ядром якога будзе Беларусь—Расія".

З выдання "Славянскія мовы", 44/1995.

Герман БІДЭР
**"САЦЫЯЛЬНА-ЛІНГВІСТЫЧНЫЯ
АСПЕКТЫ БЕЛАРУСКАЙ
МОВЫ"**

"Руская мова — мова нацыянальнай меншасці. Па дадзеным 1989 г. у Беларусі ўсяго 22% нацыянальных меншасцей. 13,2% рускіх, 4,1% палякаў, 2,9% украінцаў і г.д. Але на самай справе руская мова мае вельмі актыўнае пашырэнне, бо тут яшчэ спрацоўвае стэрэатып савецкага часу. Унікае адчуванне, што беларусы ў маштабах былога толькі меншасць. А руская мова — магутная мова большасці".

"30% беларусаў, аказваецца, ведаюць толькі беларускую мову. Цікавы тэрмін "трасянка", які азначае пэўны варыянт самаабароны беларусаў перад русіфікацыяй. Такая мова індуферэнтных асоб сустракаецца не толькі на бытавым, але і на афіцыйным узроўні. Трасянка ёсць нават у друку!"

"Праблемы рэформы мовы маюць два лагера: рэфарматы і кансерватыры савецкай нормы. Рэфарматы патрабуюць вяртання мяккага знака, яны змагаюцца супраць скажэнняў у склонах (не ў садох, а ў вартасцях і г.д.)."

У галіне амонімаў змагаюцца яны за вяртанне спецыфічна беларускіх імёнаў (Янка, а не Іван) і за колішнія назвы тыпу Менск. Не вельмі радуе іх 70% інтэрнацыянальных (русіфікаваных) тэрмінаў у розных галінах мовы. Нарэшце пачалі выдавацца адпаведныя слоўнікі. У друку інтэлектуальны пераходзіць на тарашкевіцу. Гэтым адрозніваецца незалежны друк. Многія спадзяюцца, што пасля паралельнага існавання дзвюх літаратурных форм перамога варыянт рэфарматару. Але каб пераадолець непатрэбны крызіс у такі складаны для развіцця мовы час, трэба як традыцыяналістам, так і рэфарматарам шукаць кампрамісаў".

З берлінскага часопіса "Цайтшыфт фюр Славістык", 40/1995.

**Пераклад з нямецкай
Яўгена ШУНЕЙКІ**

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

**Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
Міністэрства культуры
і друку Рэспублікі
Беларусь; калектыў
рэдакцый газеты
"Літаратура і мастацтва"**

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Газету рэдагавалі:

<i>Х. Дунец</i>	(1932-35)
<i>І. Гурскі</i>	(1935-41)
<i>А. Куляшоў</i>	(1945-46)
<i>М. Горцаў</i>	(1947-49)
<i>П. Кавалёў</i>	(1949-50)
<i>В. Вітка</i>	(1951-57)
<i>М. Ткачоў</i>	(1957-59)
<i>Я. Шарохаўскі</i>	(1959-61)
<i>Н. Пашкевіч</i>	(1961-69)
<i>Л. Прохша</i>	(1969-72)
<i>Х. Жычка</i>	(1972-76)
<i>А. Асіпенка</i>	(1976-80)
<i>А. Жук</i>	(1980-86)
<i>А. Вярцінскі</i>	(1986-90)

**Галоўны рэдактар
Мікола ГІЛЬ**

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

**Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕўСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП —
намеснік
галоўнага рэдактара**

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

**220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарава, 19**

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 332-525, 331-985
аддзелы:
публіцыстыкі — 332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 331-985
літаратурнага жыцця — 332-462
крытыкі і бібліяграфіі — 331-985
паэзіі і прозы — 332-204
музыкі — 332-153
тэатра, кіно і тэлебачання — 332-153
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 332-462
навін — 332-462
мастацкага афармлення — 332-204
фотакарэспандэнт — 332-462
бухгалтэрыя — 268-640

*Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".*

*Рукпісаў рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.*

*Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.*

**Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛіМ"**

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 4428
Нумар падпісаны 5.7.1996 г.
Заказ 3331/Г

П 123456789 11 12
М 123456789 11 12

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Прэзідэнцкі тэатр, прэзідэнцкі аркестр, прэзідэнцкі палац, прэзідэнцкая рэзідэнцыя, нават стыпендыя прэзідэнцкая. Дбае пра інтэлігентнасць прэзідэнт, адно што мова ў нас не прэзідэнцкая.

Адзін працаваў запоем, другі не лічыў кілішкі. Згарэлі імкліва абое — каго красяць лішкі.

З Эрнеста Хемінгуэя. У ланкізме мяне папракалі неаднойчы, а я інакш не магу — я ж пішу стоячы, падабраўшы нагу.

Заложнікі трох вятроў, заложнікі трох дзяржаў, заложнікі трох АЭС — Чарнобыльскай, Смаленскай, Ігналінскай, пляцім усё даражэй за электрычную плынь і трывожна ўгледзеамся ўдалачынь — адкуль наваліцца ліха. Што нам рабіць цяпер, заложнікам СССР?

Указ "Аб далейшых захадах па ўкараненні культуры асобы". Улічваючы, што культ асобы гэта для краіны вучоба, а крытыка культуры асобы — пераадо-

леная хвароба, што стыхійная крытыка знізу вядзецца без экспертызы, ускосна б'е па ўраду і ўсталяванаму ладу, што на ахове правоў чалавека стаяць у нас недарэкі, якія трымаюцца законаў, не зважаючы на персону, — забараніць усялякую абразу асоб, што твораць указы, і надалей культ асобы дзейсна ўкараняць у побыт.

Да ўвагі ўладальнікаў сабак. У некаторых шапіках прадаюцца косткі, якія нядрасумленныя гандляры выдаюць за штучныя. Косткі — з нашых мясакамбінатаў. На сапраўдных штучных костках звычайна значыцца: "Made in..." Асцерагайся падрабкі костак пад замежныя!

Прэзідэнт адбірае льготы, і я — за ўраўняльны працэс. Бо мабілізуем сродкі не без дай прычыны. Якая ж гэта роўнасць, калі за безбілетны праезд аднаго штрафуюць цалкам, а другога напалавіну? Заплацім штраф абое — і прэзідэнт набудзе "Боінг".

З Карэла Чапека. І мой агонь вечны, казала запалка, калі ляцець куляй, а не плесціся за катафалкам.

У гэтым каўказскім калгасе Герояў было шмат. Штогод увесь ураджай звозілі ў адну брыгаду. Яна атрымлівала Зорку, астатнія становіліся ў рад, упэўненыя, што наступным будзе той, хто ззаду... На сцэнічных пляцоўках нельга так збіраць ураджай, але можна таксама пачарзе размяркоўваць узнагароды. Як наконт такой прапановы, спадары тэатральныя верхаводы, хто там у нас чарговы?

Буйная фігура, хоць далёка не талент, уладальнік прэміі, а ў тэатры — ніхто. З рознай нагоды мільгае між намі, хоць у лепшым выпадку — упрыгожанне "Спортлато".

Стаіць у скверы сабака з пенаю на губе, стаіць, нібы ён — абшару таго ўладальнік, такі манументальны, як помнік самому сабе... Хто ты быў у мінулым жыцці, сабака, — начальнік? Мая палыхлівая такса не болей, мабыць, чым сакратарка.

Што сказаць табе, шпунт, аб вясне? Паглядзі, які чорны

снег, паглядзі, які сіні шпак, чуеш, звонка пье глушак, б'е ў вочы сляпы прамень, аж да ночы празрысты цень, кветка дэръзка свідруе снег — вось што дзеецца па вясне.

У Беларусі забаронена сеяць мак, наркотны, кажуць, які там смак. Раней змагаліся з васільком, выкінулі нават з герба дзяржавы — нашто вам, маўляў, пустазелля вяваць. А я б хацеў, каб кожны дзівак мог купіць сабе крэндэль з макама, каб да нас не завозілі мак з Ірака і каб па-ранейшаму васільком расшывалі андаракі.

Колькі на Беларусі помнікаў "правадыру"? Ва ўсіх раёнах, ці не па ўсіх заводах. Археалагі колісь наш гістарычны слой назывуць, мабыць, "культурай Валодзі". А там паявяцца новыя правадыры, новыя пудзілы на гарадах, гістарычныя слаі — яны ж без зводу.

Паводкі, буры, дажджы, пустазелле, засуха, град — шмат па якіх прычынах чэзне калгасны лад. Дык мо і ў нашых заводаў галоўны вораг — прырода?

Пасрэднасць, кажаце, ніякіх перспектыв? А як далёка крокаць пасрэднасці? Каго, звычайна, абірае калектыв? Не шкоднага, сярэдняга. Хто, бывае, кіруе лаўрэатамі? Няздатныя, дурнаватыя. Сын прынёс

з "тройкамі" дзённік? А мо шчэ спраўны будзе палкоўнік?

Дзяржава — яна не гаспадарка калгаса, на вопыты ў нас мала часу. Дык што ж — шукаць нейкіх асаў? Не, зводзіць усё да ўзроўню калгаса.

Чорт садануў дзеда пад рабро. Дзед спяшаецца з маладзенькаю абняцца. А напісана ў метро: "Не прыхіляцца". Можна, і я падпрыкнуць гатоў, ды навошта пладзіць удоў? Еду з параю ў адным вагоне, зьмуча маладзёнам адбра, "Усход", мне выходзіць пара, а ваш цягнік, вясельныя птахі, ідзе, мабыць, да станцыі "Запад".

З Карэла Чапека. Мне б толькі знаць, казаў чарвяк, што чарвякі на небе, нічога іншага, сябры, мне ад жыцця не трэба.

Колькі на могільках новых алей — піць сталі болей, жыць сталі вяселей.

У прыёмнай камісіі. "Здача дакументаў", "Прыём абітурыентаў", "Гутарка з дацэнтам", "Вызначэнне каэфіцыента"... — А дзе тут, сябар, здаюць хабар?

Я песіміст — пішу і боюся, што не паспею закончыць радок. І аптыміст — пішу ўсё ж!